

Sosiaalivakuutus

Kela|Fpa[®]

SIDOSRYHMÄLEHTI 1 | 2019

Arvovalintojen aika alkaa

Suomi valitsee uuden linjan kolmesta vaihtoehdosta.
Näin sosiaaliturva nousi Euroopassa politiikan keskiöön.

4 Siimes & Kotamäki
& sosiaaliturvan visiot

10 Tuomas Muraja
Perustulon opetukset

32 Toimii, ei toimi..
Kannusteilla töihin?

TEEMA

Uudistuva sosiaaliturva

- 4 Suvi-Anne Siimes ja Mauri Kotamäki visioivat sosiaaliturvan tulevaisuutta. Kestävyysvaje ei riitä mittariksi sosiaaliturvan uudistamiseen.
- 12 Voiko sosiaaliturvan uudistukseen vaikuttaa kansalaisaktiivisilla?
- 18 Tästä asumisen tuki muodostuu
- 20 Näin sosiaaliturvan uudistaminen etenee
”Jos halutaan aitoa muutosta niin, että kukaan ei häviä eikä tule lisäkustannuksia, yhtälö on käytännössä mahdoton.”

SYVENTÄVÄT

- 26 Yksinhuoltajaperheissä isyysvapaa jää usein käyttämättä
- 29 Perustulon saajat uskovat työllistymiseensä
- 32 Työllisyyden kannusteet purevat naiseen ja hyvätuloisiin

”Toimeliaisuus luo osallisuutta ja onnellisuutta.”

Suvi-Anne Siimes, s. 9

VAKIOT

- 3 Pääkirjoitus
Ville Korhonen
- 10 Kolme teesiä
Tietokirjailija Tuomas Muraja ja perustulo
- 11 Vastauksia
Siirrykö TE-palveluja Kelan hoidettaviksi?
- 34 Tutkijakolumni
Hennamari Mikkola:
Näin etuuksien käytöstä kertyvä tieto palvelisi sosiaaliturvan uudistamisessa
- 35 Joskus ennen
Pekka Sauri

Tilastoja, tutkimustuloksia ja arvoja

VUODEN ENSIMMÄISESSÄ JA UUDISTUNEESSA Sosiaalivakuutuslehdessä keskitytään uudistuvaan sosiaaliturvaan. Isojen asioiden äärellä kysytään suuria kysymyksiä.

Pääseekö kansa osallistumaan sosiaaliturvan arvokeskusteluun ja saako se äänensä kuuluviin? Kestävätkö valtiot, kun kansalaiset protestoivat? Mitä tapahtuu, jos osa saa uudistuksen jälkeen vähemmän?

Asiantuntijat kehottavat hakemaan vastauksia tiedosta ja tutkimuksesta. Varmistamaan, että tilastot ovat niitä tarvitsevien käytössä. Tärkeää on kuulla myös etuuksia saavia. Huolehtia, että ihmiset tuntevat olevansa osa yhteiskuntaa.

Kerroimme helmikuussa Sosiaalivakuutuksen uusista bloggareista. Heidän kauttaan haluamme lisätä sosiaaliturvasta käytävää keskustelua ja antaa lukijoille näköalapaikan sosiaaliturvan kehittämiseen. Vetoapua vuoropuhelulle saatiin viikkoa aiemmin, kun perustulokokeilun tutkimusryhmä julkisti kokeilun alustavat tulokset.

Tulosten mukaan kokeilu ei lisännyt eikä vähentänyt osallistujien työllisyyttä ensimmäisen vuoden aikana. Perustuloa saaneet kuitenkin kokivat hyvinvointinsa kokeilun päättyessä paremmaksi kuin vertailuryhmään kuuluneet.

Työllisyys ei kohentunut, joten porkkanasta ei ole hyötyä, sanovat kriitikot. Se ei myöskään huonontunut, joten kepeistä ei ole työttömille apua, vastasivat toiset. Joku myös muutti mieltään, koska perustuloa saaneet luottivat vahvemmin tulevaisuuteensa ja yhteiskunnallisiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Näinhän sosiaaliturvan pitäisi toimia!

Perustulokokeilun jälkeen päättyneessä Toimi-hankkeessa sosiaaliturvan uudistamiselle sovittiin peruspilarit. Niissä vilahtelevat samat asiat kuin lehden haastatteluissa: osallisuus, merkityksellisyys, työllisyys, aktiivisuus, palveluiden ja etuuksien nivoutuminen, ymmärrettävämpi ja selkeämpi sosiaaliturva.

Tilastojen ja tutkimustulosten jälkeen on lopulta kyse arvoista. Esimerkiksi siitä, mitä työttömyysetuutta saavalta voidaan vaatia. Kuinka määrittelemme sen, mitä perustulain takaama ihmisarvoinen elämä tarkoittaa nyt tai 20 vuoden päästä?

Ville Korhonen
päätoimittaja

Kuka omistaa
sosiaaliturvan?

Tutustu uusiin blogeihin
ja bloggaajiin verkossa
ja osallistu keskusteluun
Twitterissä:
[@Kela_uutiset](https://sosiaalivakuutus.fi/kategoria/blogit)

Sosiaaliturvan uudistaminen vaatii arvovalintoja

Sosiaaliturvan uudistuksessa arvot ratkaisevat enemmän kuin talous, arvioivat ekonomistit Suvi-Anne Siimes ja Mauri Kotamäki.

Teksti Johanna Hytönen Kuvat Roope Permanto

TELAN TOIMITUSJOHTAJA Suvi-Anne Siimes on tehnyt pitkän uran politiikassa muun muassa vasemmistoliiton puheenjohtajana ja toisena valtiovarainministerinä. Hän ei enää kaipaa politiikkaan mutta pyrkii nykyisessä tehtävässään vaikuttamaan siihen, että yhteiskunta kantaisi yhteisen vastuunsa tukea tarvitsevista.

Työeläkevakuuttajaa edustavan Siimeksen mukaan työeläkejärjestelmää on säännönmukaisesti uudistettu vastaamaan maailman muutoksia ja tulevia tarpeita. Suomen työeläkejärjestelmä on arvioitu yhdeksi maailman parhaista.

Sosiaaliturva kaipaisi nyt vastaavanlaista uudistamista.

”Eläkejärjestelmä on itse asiassa yllättävän moderni. Kaikki työ – myös pätkä- tai osa-aikatyö – kerryttää eläkettä. Sama henkilö voi saada eläkkeelle jäätyään sekä yrittäjä- että työeläkettä”, hän muistuttaa.

Olemassa olevaa työttömyysturvaa hän pitää harvinaisen epäsovivana käynnissä olevaan työn murrokseen.

”Työttömyysturva ei tue lyhyiden työkeikkojen avulla työllistyvää. Yrittäjän ja työntekijän turvaa ei ole sovitettu yhteen. On arvokasta, että ihminen yrittää etsiä toimeentuloa pienistäkin lähteistä ja tarvittaessa myös monesta paikasta. Siihen pitäisi kannustaa eikä ylläpitää järjestelmää, joka aiheuttaa kohtuuttomia tilanteita tai pudottaa liian helposti pois turvan piiristä.”

Uskallusta lasten hankintaan

Sosiaaliturvaa ei pitäisi Siimeksen mukaan uudistaa vain taloudellisin perustein.

”Meidän pitää ensin päättää, mikä on mielestämme sosiaaliturvan riittävä taso ja kuinka paljon haluamme kerätä erilaisia maksuja sen kattamiseen”, hän toteaa.

Nyt pitäisi Siimeksen mielestä puhua siitä, mikä on työnantajien osuus sosiaaliturvan rahoittamisessa tulevaisuudessa.

”Työeläkkeissä on hyvin vähän valtion rahaa. Rahoitus tulee työnantajilta ja työntekijöiltä. Työnantajien maksamat sosi-

Työeläkejärjestelmä on
moderni ja siinä on hyvin
vähän valtion rahaa,
muistuttaa Sivi-Anne Siimes.

Poliitikkojen on helpompi
päättää kauas tulevaisuuteen
kohdistuvista kuin pienemmistä
mutta välittömästi voimaan
tulevista leikkauksista, sanoo
Mauri Kotamäki.

aaliturvamaksut suhteessa maksettuihin palkkoihin ovat alentuneet trendinomaisesti viimeiset 20 vuotta. Työnantajan työeläkemaksut ovat palaamassa samalle tasolle kuin kuin 1990-luvulla. Työnantajan Kela-maksu on poistettu kokonaan.”

”Tällä on haluttu turvata yritysten kansainvälistä kilpailukykyä. Työn hinta ei kuitenkaan saisi olla yritysten ainoa kilpailutekijä. Kilpailukyvyyn pitäisi tulla arvonnalisästä, jota yritykset asiakkailleen tuottavat.”

Työ ja perhe pitäisi Siimeksen mukaan pystyä yhdistämään nykyistä paremmin. Hän pitää koko yhteiskunnan kannalta tärkeänä, että ihmiset uskaltaisivat hankkia ne lapset, joita he haluavat.

”Meillä olisi paljon opittavaa siitä, miten perhe ja työ on Ruotsissa yhdistetty. Siellä syntyy enemmän lapsia, eivätkä vanhemmat ole niin stressaantuneita kuin täällä. Vanhemmat työskentelevät siellä monesti 85–90 % täydestä työajasta, mikä riittää työtehtävien hoitamiseen mutta leikkaa perheen arjesta äärimmäisen kiireen. Työnantajat kannustavat käyttämään lyhennettyä työaika, ja isät ovat useammin mukana lasten hoitamisessa.”

Kestävyyssvaje ei ole ennuste

Keskuskauppakamarin johtava ekonomisti **Mauri Kotamäki** siirtyi nykyiseen tehtäväänsä Siimeksen johtamasta Telasta. Kotamäki on edennyt urallaan merkittävästä tehtävästä toiseen aina siitä lähtien, kun hän pääsi valtiovarainministeriössä tukemaan **Jukka Pekkarisen** eläkeuudistustyöryhmää muun muassa laskemalla eläkejärjestelmän taloudellista kestävyttä ja kestävyysvajetta.

Suomessa kestävyysvaje on noussut poliittisessa keskustelussa suorastaan myyttiseksi termiksi, jolla perustellaan säästöjä.

”Kestävyysvajeen laskentamalli on alun perin tehty työkaluksi Euroopan komission tarpeisiin. Kestävyysvaje on kätevä vertailuluku, kun arvioidaan EU:n jäsenmaiden talouden kantokykyä ja taloudellisten päätösten vaikutuksia siihen”, Kotamäki sanoo.

Kestävyysvaje ei kuitenkaan ole ennuste eikä pysyvä muuttuja.

”Ruotsissa kestävyysvajeesta ei puhuta ollenkaan samaan tapaan kuin Suomessa. Termiä ei käytetä yleisessä keskustelussa muuallakaan Euroopassa”, Kotamäki toteaa.

Euroopan maiden talouspoliittisissa keskusteluissa pyritään kestävyysvajeen sijasta tarkastelemaan mieluummin maiden taloudelle ominaisia muuttujia. Ruotsalaiseen keskusteluun vaikuttaa myös se, että sikkäläinen hallituspohja on viime vaaleihin asti ollut perinteisesti kapeampi kuin Suomen.

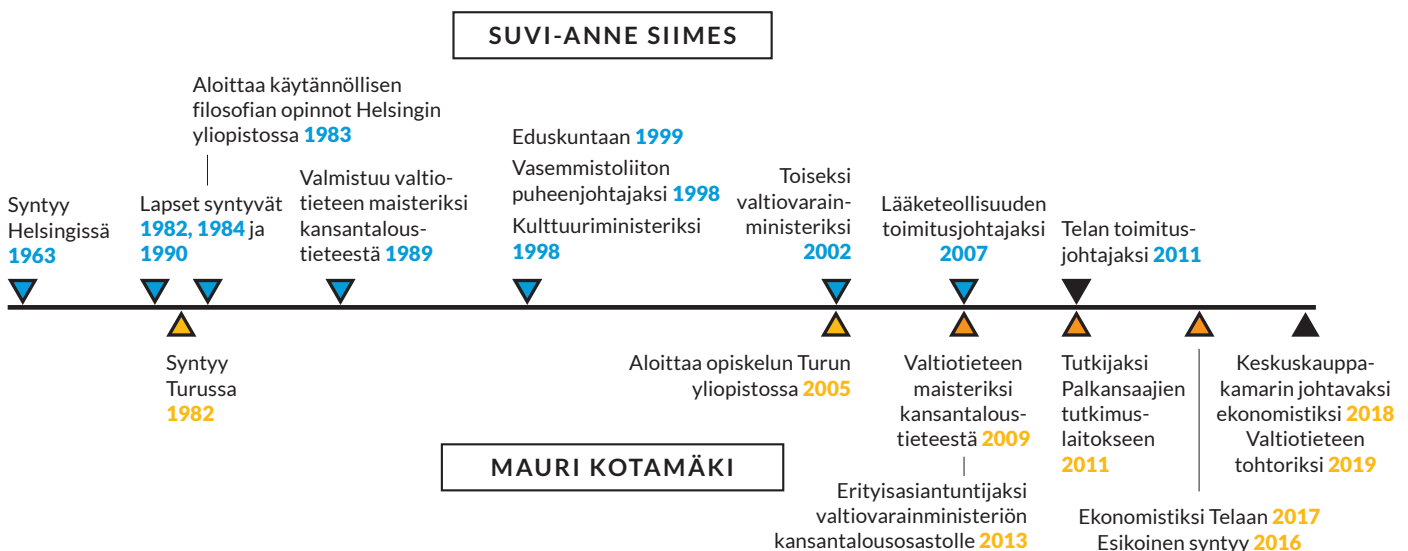
Eläkeuudistus oli helppo

Eläkeuudistuksen toteutusta on pidetty esikuvana monelle uudistukselle. Kotamäki kuvailee työryhmän työtä suoraviivaisemmaksi kuin sosiaaliturvan uudistaminen.

Uudistustehtävä oli selkeä ja rajattu. Kaikilla osapuolilla oli vahva motivaatio sen toteuttamiseen. Uudistus oli myös ennakoiva ja eteni vaiheittain, ja sen toteuttamiseen oli riittävästi aikaa.

Eläkeuudistuksen suunnitteluun otettiin mukaan kaikki osapuolet, myös järjestöt. Kotamäki arvioi, että tässä asiassa sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen edelliset tekijät Sata-komiteassa astuivat harhaan.

”Saako meillä oppia siihen, että työkäiselle maksetaan etuuksia, vaikka hän ei tee mitään?”

”Sosiaali-
turvan taso on
arvovalinta.
Siihen vaikuttavat
julkisen talouden
tila ja järjestelmän
oikeuden-
mukaisuus.”

”Sosiaaliturvan institutionaaliset vaikuttajat ja järjestöt kokevat omistavansa sosiaaliturvan. Niiden on vaikea olla tuke-
massa uudistusta, jonka suunnittelussa ne eivät ole mukana”, hän sanoo.

Työttömyysturva tasa-arvoiseksi

Vuoden 2018 lopussa Kotamäki luovutti sosiaali- ja terveysministeri **Pirkko Mattilalle** selvityksensä ansiosidonnaisen työttömyysturvan toteutusmalleista.

Valtio rahoittaa nyt hieman alle 40 % ansiosidonnaisesta turvasta. Reilut 50 % turvasta katetaan palkansaajan työttömyysvakuutusmaksuilla ja vain noin 5,6 % työttömyyskassojen jäsenmaksuilla. Koska jäsenmaksut ovat verotuksessa vähennyskelpoisia, valtion rahoitusosuus on tosi asiassa vieläkin suurempi.

Nykyisen, työttömyyskassoihin hajautetun järjestelmän kustannukset ovat viime vuosina olleet vuosittain noin 90 milj. euroa.

Kotamäki suosittelee selvityksen pohjalta työttömyysturvaksi mallia, jossa nykyinen peruspäiväraha muutetaan ansiosidonnai-

seksi ja mahdollisesti pitkällä aikavälillä siirretään Kelan hoidettavaksi.

Ansiosidonnaisen työttömyysturvan laajentaminen kaikille olisi Kotamäen mielestä yksi merkittävimmistä sosiaaliturvan uudistuksista, joka nyt kannattaisi tehdä. Se olisi hänen mielestään myös teknisesti yksi helpoimmin toteutettavista, vaikka poliittisesti se voi olla haasteellinen.

Tilimalli purkaisi kannustinloukkuja

Vuosien 2017–2018 perustulokokeilu oli Kotamäen mielestä hieno päänavaus, jolla hankittiin tietoa sosiaaliturvan uudistusten vaikutuksista.

Hän arvioi, että myös aktiivista työvoimapolitiikkaa voitaisiin arvioida ennakkoon tieteellisesti korkeatasoisesti. Nykymuotoista työttömyysturvan aktiivimallia voitaisiin tutkimustiedon karttuessa korjata.

Kotamäki näkisi mielellään, että työttömyysturvaa ja työttömien palveluja kehitettäisiin samaan suuntaan kuin Tanskassa.

”Tanskan joustoturvamallin ominaispiirteitä ovat aktiivinen työvoimapolitiikka, turvan korkea taso ja työnantajien matala palkkauskynnys. Tanskan työttömyysturvan taso on selvästi korkeampi kuin Suomessa. Viranomainen nappaa työttömän nopeasti työvoimapalvelujen piiriin ja edellyttää työttömältä itseltään aktiivisuutta työhäussa tai koulutuksessa”, hän kertoo.

Matala palkkauskynnys tarkoittaa sitä, että työntekijä on Tanskassa helpompi irtisanoa kuin Suomessa.

Kotamäki uskoo, että myös jonkinlainen perusturvan tilimalli voisi uudistaa suomalaista sosiaaliturvaa.

Tilimallilla tarkoitetaan kaikille kansalaisille annettavaa talletusta, joka olisi käytettävissä perusturvaan eri elämänvaiheissa. Tilinomistaja päättäisi rahan käytöstä.

Säästyvät rahat voisi käyttää esimerkiksi korkeampana eläkkeenä. Tietyissä tilanteissa yhteiskunta tulisi apuun samalla tavalla kuin nytkin, jos tilin varat eivät riittäisi.

”Nykyinen sosiaaliturva on tilimalliin verrattuna staattinen ja epätasa-arvoinen. Tilimalli olisi sosiaalisesti oikeudenmukaisempi”, Kotamäki perustelee.

Hän muistuttaa, että kannustinloukusta ei päästä sosiaaliturvassa koskaan täysin eroon. Rahallisten kannusteiden vaikutus esimerkiksi työllisyyteen on oleellinen tekijä, mutta myös muilla tekijöillä on vaikutusta. Sosiaaliturvan taso on arvovalinta, johon vaikuttavat julkisen talouden tila ja järjestelmän oikeudenmukaisuus.

Näin syntyy onnellisuutta

Siimes kannustaa sosiaaliturvan uudistajia myös pohtimaan, miten terveys- ja hoivapalvelut rahoitetaan kestävästi, kun väestö ikääntyy. Se on hänen mukaansa tulevaisuuden merkittävimpiä arvokysymyksiä.

Rahan pitää riittää sekä lasten ja nuorten koulutukseen että vanhuksista huolehtimiseen.

”Emme saa unohtaa sitä, että sosiaaliturvan pitää olla työhön kannustava. Ihanteellista olisi, että ihmiset itse hoksaisivat työn kannattavuuden. Kysymys kuuluu, missä määrin ihminen itse kantaa vastuun selviytymisestään ja missä määrin yhteiskunta osallistuu riskin kantamiseen. Saako meillä esimerkiksi oppia siihen, että nuorelle ja terveelle työikäiselle maksetaan etuuksia, vaikka hän ei tee mitään, ei edes opiskele?”

Siimes arvioi, että osallisuus yhteiskuntaan on yksi tulevaisuuden tärkeimmistä kehitysvoimista.

”Työ on tärkeä tapa oppia ja olla osallisenä yhteiskunnassa”, hän toteaa.

Siimes mainitsee Etelä- ja Keski-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Ahvenanmaan esimerkkeinä maakunnista, joissa työhön osallistuminen on suurta ja toimeliaisuus, *mångsyssleri*, on yleistä. Ihmiset hakevat toimeentulonsa tarvittaessa useista lähteistä ja ovat yhtä aikaa yrittäjiä ja palkansaajia. Kollektiivisen riskinkannon pitää olla yrittäjänkin tukena.

Toimeliaisuuteen pitäisi kannustaa, sillä se luo toimeentulon lisäksi osallisuutta ja onnellisuutta. Samalla se mahdollistaa elämisen kasvukeskusten ulkopuolella.

Tätien pehmojutusta politiikan ytimeen

Sosiaaliturvaa on Siimeksen mukaan pidetty vuosien ajan tätien pehmojutuna.

”Sosiaaliturvan olisi jo kauan sitten pitänyt olla lähempänä päätöksenteon keskiötä. Tähän asti ei ole välttämättä tarvinnut, koska aiemmin ikärakenne on suosinut suomalaista yhteiskuntaa. Työllisiä on ollut paljon ja iäkkäitä vähän.”

Siimes toivoo, että uudistamisessa malteetaan edetä vaiheittain. Aikaa vielä on.

”Suuri ikäluokka ei ole ikäloppu. Sote-uudistus osoitti, että liian suuren uudistuksen tekeminen kerralla ei hevin onnistu.”

Uudistusten tavoitteena voisi Siimeksen mukaan säästöjä mieluummin olla menojen kasvun leikkaaminen.

”Uudistuksen taustalla pitäisi olla vahva asiantuntijatyö. Työmäärässä ei pidä säästää. Tutkittu tieto ja laskelmat ovat avuksi.”

Poliittinen päätöksenteko on hänen mukaansa muuttunut nopeampoisemmaksi. Poliittinen kulttuuri ohjaa tekemään nopeita päätöksiä, eikä harkinta-aikaa jää.

”Politiikasta on tullut poukkoilevaa. Vaarana on, että uusi hallitus repii edellisen päätökset.”

Siimes ei enää osaa nähdä itseään politiikassa mukana.

”Tunnen kuitenkin syvää kiitollisuutta, että olen saanut kokea sen kaiken.”

Hän toivoo, että sosiaaliturvan uudistus valmisteltaisiin eläkeuudistuksen tapaan laaja-alaisesti, avoimesti ja kaikkia osapuolia kuunnellen. Siten vältettäisiin myös Sata-komitean virheet ja karikot. Niiden jättämä katkeruus näkyy yhä.

”Isot uudistukset on hyvästä tekemään niin, ettei kukaan jää täysin tyytymättömäksi. Silloin ratkaisu on kestävä ja sen pohjalle voidaan rakentaa myös jatkossa. Toivon, että poliittiset ryhmittymät kuuntelisivat toisiaan ja pystyttäisiin tekemään ajan kanssa isokin reformi, jota ei heti purettaisi”, Siimes sanoo. ¶

Läs på svenska
sosiaalivakuutus.fi

Perustulo hälventää turhaa häpeää

Työttömien työmotivaatio ei ole huono. Siksi on väärin sanoa, että työttömyys olisi seurausta työhaluttomuudesta.

Turun yliopiston professorin **Heikki Ervastian** mukaan on havaittu, että työttömien työhalukkuus on tietyissä tilanteissa jopa suurempi kuin työllisen väestön. Kansainväliset vertailut osoittavat, että antelias sosiaaliturvakaan ei heikennä työmotivaatiota. Itse asiassa on päinvastoin.

Hyvinvointivaltioissa työhalukkuus on korkeammalla tasolla kuin muissa yhteiskunnissa. Tietysti aina on ihmisiä, joita työn tekeminen ei kiinnosta, mutta Ervastian tutkimuksen mukaan työhaluttomien työttömien määrä on pieni.

Silti lehdistö kaivaa puolen vuoden välein esiin ne pari poikkeustapausta ”työtä vieroksuviista loisista”.

Kirjailija **Ossi Nyman** leimattiin lehtihaastattelun takia työtä vältteleväksi elä-tiksi, koska hän tulee toimeen etuuksilla. Moni lukija julmistui.

Yhteiskunnassamme on valtava määrä peruspäivärahalla eläviä taiteilijoita. Arvostelijat kuitenkin pöyristyivät, koska taiteilija ei ymmärtänyt hävetä.

Häpeän kokemus ja itsetunnon lasku heikentävät merkittävästi työhalukkuutta. Tämänkin on todennut tutkimuksissaan professori Ervasti.

Nykyinen sosiaaliturva ei poista työttömyydestä aiheutuvia stigmoja, mutta perustulo voisi sen tehdä. Se olisi tärkeää, sillä työttömyys kohtaa nyky-Suomessa hyvin monenlaisia ihmisiä koulutustasosta riippumatta.

Vuoden 2018 lopussa päättyneeseen kaksivuotiseen perustulokokeiluun osallistuneena voin todeta, että kaikille myönnettävä perustulo hälventäisi työttömyydestä aiheutuvaa häpeää. Kyseessä olisi samanlainen etuus kuin lapsilisät, jotka maksetaan automaattisesti kaikille lapsiperheille kerran kuussa, tulotasosta riippumatta. Tosin sillä erotuksella, että perustulo ei vähentäisi muita etuuksia.

Perustulosta käytävässä keskustelussa on kummallisia sävyjä. Osassa perustuloehdotuksista on epäselvästi määriteltyä vastikkeellisuutta, joka ei kuulu perustuloon. Jos perustuloa saadakseen pitäisi tehdä töitä, tulisi puhua palkasta.

Kustannusten päivittely ei ole keskustelulle järkevä lähtökohta, sillä perustulo on mahdollista järjestää lisäämättä kuluja nykyisestä. Jos halutaan, siihen löydetään ratkaisu vaikkapa verotuksen avulla.

Jos taas ollaan sitä mieltä, että ihminen tarvitsee laiskistumiselta välttyäkseen luukulta toiselle juoksuttamista, sanottakoon se reippaasti julki. Monet kansalaiset ovat tuota mieltä, joten ääneen sanomalla ei perustuloa vastustava vaaliedokas ainakaan kaikkia potentiaalisia kannattajiaan karkota.

Jos ollaan aidosti valmiita keskustelemaan oikeasta perustulosta, on hyväksyttävä, että kyseessä olisi nykyisestä selvästi poikkeava ratkaisu. Se muuttaisi asioita. Kun on kokeiltu kymmeniä vuosia työttömien päähän potkimista eikä tuloksia ole tullut, on aika kokeilla mallia, joka on tutkitusti näyttäisi tuottavan hyvinvointia.

Tuomas Muraja

Kirjoittaja on helsinkiläinen toimittaja ja tietokirjailija, joka oli mukana perustulokokeilussa.

Lue lisää Murajaa!
Tuomas Muraja
aloittaa bloggaajana
verkkomediassa:
sosiaalivakuutus.fi.

Mikä on Kelan rooli TE-palveluissa?

Työ- ja elinkeinopalvelujen siirtoa maakunnille valmistellaan jo. Missä vaiheessa työ on Kelassa, toimeentuloturvaetuuksien osaamiskeskuksen päällikkö Pasi Pajula?

1 Mikä on siirron nykyvaihe?

Seuraamme Kelassa nyt mielenkiinnolla, miten maakunta- ja sote-uudistus etenevät. Siirtoa koskevan lainmuutoksen osalta oletamme, että lakiesitys käsitellään ensi hallituskaudella. Tämä tarkoittaisi vuoden 2019 syksyä. Palvelujen siirto tulisi voimaan vuoden 2021 alussa.

Aloitimme siirron valmistelun vuonna 2018 käymällä läpi, mitä tehtäviä Kelalle tulisi. Olemme tarkastelleet nykyisiä ja niiden tilalle suunniteltuja työttömyysturvan prosesseja rinnakkain. Olemme miettineet, miten pystyisimme paremmin palvelemaan työttömyysetuuksia saavia asiakkaitamme.

Teemme suunnittelussa yhteistyötä KEHA-keskuksen ja työttömyyskassojen kanssa. KEHA-keskus tuottaa kehittämis- ja hallintopalveluja ELY-keskuksille ja TE-toimistoille. Yhteistyötä tehdään jo myös paikallisesti.

Olemme lisäksi aktiivisesti mukana lainvalmistelussa. Kelan sisällä valmistelemme siirtoa kattavasti yli yksikkörajojen.

2 Mitkä tehtävät mahdollisesti siirtyvät Kelalle?

Toimijoiden tarkka roolitus selviää vasta, kun lainmuutokset on saatu eduskuntaan ja sieltä ulos. Perusideana on, että varsinaiset työvoimapalvelut siirtyvät maakuntien järjestettäväksi. Kelalle ja työttömyyskassoille siirtyvät työvoimapolitiittisiin lausuntoihin sekä vuorotteluvapaakorvauksiin liittyvät tehtävät, joita TE-toimistot nykyisin hoitavat.

TE-toimisto ei siis tulevaisuudessa enää toimita sitovaa työvoimapolitiittista lausuntoa työttömyysetuuden hakijasta. Kela arvioi jatkossa itsenäisesti, onko työttömyysturvaa hakeva henkilö työtön työnhakija.

Kela arvioi esimerkiksi sitä, onko henkilö pää- tai sivutoiminen yrittäjä tai onko henkilön opiskelu pää- vai sivutoimista. Maakunta tutkii työnhakijan mahdollisen moitittavan menettelyn ja asettaa tarvittaessa niin sanotut karenssit.

Muutos yksinkertaistaa järjestelmää ja antaa mahdollisuuksia asioiden nykyistä tehokkaampaan käsittelyyn ja digitalisaatioon. Kela pystyy valtakunnallisena toimijana myös turvaamaan alueellisen yhdenvertaisuuden päätösharkinnassa.

3 Miten siirto käytännössä etenee?

Tietojärjestelmien toimivuus on palvelujen siirrossa olennaista. Järjestelmien uudistustyötä olemme tehneet osana työvoimahallinnon TE-digihanketta.

TE-palvelujen ja työttömyysturva-tehtävien siirron toteutuminen on kuitenkin tässä vaiheessa vielä sidoksissa maakuntien perustamiseen. Jos se ei jostain syystä toteutuisikaan, tulisi mielestäni siinäkin tapauksessa miettiä, olisiko valmiiksi tehtyjä suunnitelmia järkevää joiltakin osin toteuttaa.

4 Mitä erityistä siirrossa tulisi huomioida?

Muutokset koskevat työttömyysetuuksien maksamista 1.1.2021 jälkeiseltä ajalta. Siirtymävaiheessa on siis tarpeen huomioida sekä uudet työttömyysetuuden hakijat että vanhat asiakkaat.

Henkilötietojen käsittelyä koskeva sääntely pitää toteuttaa asiakkaiden oikeusturva ja tietojärjestelmien tehokkuushyödyt huomioiden. Lisäksi on hyvä huolehtia, ettei samaan aikaan tehdä liikaa päällekkäisiä muutoksia.

5 Miten palvelujen ja tehtävien siirron on ajateltu tukevan ta- louskasvua ja työttömyyttä?

Nämä odotukset kohdistuvat ensisijaisesti tuleviin maakuntiin ja niiden tuottamiin palveluihin.

Kelalle tulevien tehtävien osalta asiakaspalvelu sujuvoituu ja työttömyysturvapalvelujen tarjonta yhdenvertaistuu. Tavoitteena on, että tuet saataisiin maksuun nopeammin.

Yhdessä muun kehittämisen kanssa tämä voi pitkällä tähtäimellä vähentää toimeentulotuen käyttöä ja parantaa työllisyyttä.

Päivi Maaniitty

Kela pystyy turvaamaan palvelujen alueellisen yhdenvertaisuuden.

Pasi Pajula
osaamiskeskuksen
päällikkö, Kela

Kuuleeko valtio, täällä kansa!

Kansalaisvaikuttamisen toimintaympäristö on muuttunut niin meillä kuin kansainvälisesti. Pääseekö kansa osallistumaan sosiaaliturvan arvokeskusteluun ja saako se äänensä kuuluviin? Kestävätkö valtiot liitoksissaan, kun kansalaiset protestoivat?

Teksti Jussi Förbom Kuvitus Maxim Usik

VAHVAT VOIMAT myllertävät uusiksi mielipideilmastoa, työelämää, valtioiden välisiä suhteita ja yhteiskuntaluokkia. Eriarvoisuuden

kasvu ja pienipalkkaisen yhä pahenevat toimeentulo-ongelmat näkyvät Eurostatin tilastojen mukaan ympäri Euroopan.

Varallisuuserot olivat suuria jo 2000-luvun finanssikriisin aikaan Etelä-Euroopassa. Sama tilanne vallitsee nyt 2010-luvulla Ranskassa, Saksassa ja Britanniassa.

Ranskassa julkinen sektori on velkaantunut ja alijäämäinen, eikä julkisen sektorin eläkkeiden ja muiden etuuksien taso ole noussut talouden kehityksen tahdissa.

Saksaan on syntynyt 2000-luvulla matalapalkka-aloja, joilla työskentelevien palkka ei enää riitä kattamaan elinkustannuksia. Britanniassa tuloerot ovat kasvaneet

2000-luvulla keskimääräistä eurooppalais-tasoa nopeammin.

Ranskassa polttoaineveron korotus oli viimeinen pisara. Se laukaisi niin kutsuttujen keltaliivien protestin Ranskan lähiöissä ja syrjäseuduilla syksyllä 2018.

Kahtiajako yleistyy Euroopassa

Makrotasolla on kyse yhteiskuntien syvästä jakautumisesta. Se on esimerkiksi Britanniassa paljon vanhempaa perua kuin Brexitin synnyttämä raju erimielisyys.

Yhdysvalloissa kahtiajako pikemminkin mahdollisti presidentti Trumpin valtaannousun eikä syntynyt sen johdosta.

Nämä ilmiöt ovat kuitenkin tuoneet jakautuneisuuden esiin aivan uudella tavalla ja syventäneet sitä.

Tampereen yliopiston tutkijatohtori **Veikko Eranti** muistuttaa, että Britannian irtautuminen Euroopan unionista eli Brexit on leimallisesti yhteiskunnallisen eliitin

projekti. Maassa on vuosien aikana tietoisesti rakennettu ja voimistettu epäluuloa EU:ta kohtaan etenkin maahanmuuttototeemojen avulla.

Brexitin ympärillä ei silti ole nähty kansanliikkeitä. Kyse on eliitin kampanjasta, joka sai yllättäen vahvistusta kansanäänessä.

Nouseeko muutos kadulta?

Keltaliiveissä on Erantin mukaan sen sijaan kyse aidosta ruohonjuuritason liikkeestä. Eranti muistuttaa, että poliittinen kulttuuri ja kansalaisten suhtautuminen valtiokoneistoon on Ranskassa erilaista kuin monissa muissa Euroopan maissa.

”Ranskassa jokainen kansalainen on suoraan suhteessa valtioon. Päätöksiä on tehtävä kaikkien kansalaisten yhteisen edun ja tahdon kannalta. Tämä juontaa juurensa jo vallankumouksesta ja siitä, että koko maa on kansanliikkeen synnyttämä. Siksi myös muutosta haetaan siellä hanakammin suoraan kansalaisuutta käyttäen, kaduilla”, Eranti toteaa.

Monet ranskalaiset kokevat, että heitä ei ole kuultu. Tämä merkitsee heille huonoa johtamista, johon pitää saada muutos.

Suomessa haetaan vastakkainasettelun sijasta edelleen yhteisymmärrystä. Meillä kansalaisten suhde valtioon rakentuu järjestöjen ja byrokratian välityksellä.

Monimutkaista ei ratkaista nopeasti

Monimutkaisiin ja toisiinsa vaikuttaviin ongelmiin ei kuitenkaan ole luvassa nopeita ratkaisuja. Kaduille lähteminen voi kuitenkin nostaa ongelmia pintaan ja tuottaa nopeitakin tuloksia. Ranskassa presidentti Macron perääntyi keltaliivien edessä ja lupasi perua eläkeläisten veronkorotukset ja nostaa minimipalkkaa.

Miten kansalaisliikehdintä voisi sitten esimerkiksi muuttaa perusturvaa? Niin sanottu kansan mielipiteen kuuleminen tai kuulematta jättäminen ei välttämättä horjuta suurten toimijoiden hallitseman päätöksentekokulttuurin perusteita.

Valtio-opin määräaikainen professori **Hanna Wass** Helsingin yliopistosta toteaa,

että Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) saa äänensä kuuluviin, vaikka yksikään perusturvan varassa elävä ihminen ei saisi.

Tehokkain tapa vaikuttaa esimerkiksi sosiaaliturvan uudistamiseen on siis olla jäsenenä sitä käsittelevässä poliittisessa työryhmässä. Kaikkien perheiden Suomi-hankkeen projektipäällikkö ja pitkän linjan kansalaisjärjestöaktiivi **Anna Moring** vahvistaa tämän. Täysin pessimistinen hän ei silti ole.

”Koska Suomi on pieni maa, voi huolellisella paneutumisella etenkin järjestökentässä päästä keskustelemaan asioiden todellisesta sisällöstä. Jos näkee vaivaa, yksikin ihminen voi päästä vaikuttamaan tai jopa tapaamaan oikeita ihmisiä päätöksenteon ytimessä. Mutta se vaatii perehtymistä ja ymmärrystä siitä, miten se tehdään”, Moring lisää.

Vaikuttamiseen on useita eri reittejä. On sattumanvaraista, mikä missäkin tilanteessa toimii.

A-studion haastattelemat kättilöt onnistuivat haastamaan kilpailukykysovimusta valmistelleen pääministerin syksyllä 2015 ja estämään sunnuntailisiensä leikkaamisen. Useimmiten tarvitaan kuitenkin pidempi-aikeista liikehdintää tai sitkeää vaikuttamistyötä. Sellainen oli Moringin mukaan vähällä johtaa jo edellisellä hallituskaudella translain uudistamiseen, kunnes kristillisdemokraatit torjuivat muutoksen.

Entä yhteiskuntarauha?

Kansalaisliikehdintän yhteiskunnallinen toimintaympäristö on muuttunut nopeasti. Wass huomauttaa, että Ranskan keltaliivien joukoissa on ihmisiä monista eri lähtökohdista ja monenlaisin intressein. Heille voi olla vaikea löytää yhteistä nimittäjää.

”Moniarvoinen protestointi on helppo leimata masinoinniksi, johon tavalliset kansalaiset on saatu mukaan vain levittämällä poliittista hälyä. Joukkoistuminen voidaan sivuuttaa manipulointina, joka ei edusta vaan uhkaa ihmisten vapaata mielipiteenmuodostusta”, hän kuvailee.

Vielä pahempaa on, jos mielipiteen ilmaisuus ja protestointi määritellään yhteiskuntarauhaa uhkaaviksi tekijöiksi.

Tehokkain tapa vaikuttaa sosiaaliturvaan on olla jäsenenä sitä käsittelevässä poliittisessa työryhmässä.

VALTIO

VALTIO

”Silloin poliitikkojen tai viranomaisten reaktio voi olla se, että ihmisten vapaata kokoontumista ja mielipiteen ilmaisua on rajoitettava demokratian suojelemiseksi. Tämä nakertaisi jo demokratian peruspilaria”, Wass varoittaa.

Toki ihmisiä on somen ja verkon aikakaudella myös helppo mobilisoida tietoisilla harhautuksilla ja väärällä tiedolla. Silloin ihmisten voi olla vaikea tietää, minkä asian puolesta he esimerkiksi mielenosoitukseen osallistuvat.

”Pienten yhteisten nimittäjien massaliikettä on myös helppo kaapata omiin tarkoituksiin. Voi alkaa syöttää väitteitä, jotka eivät edusta laajan joukon mielipiteitä”, Wass sanoo.

Erityisen hankalaa tämä on kysymyksissä, jotka ovat monimutkaisia ja vaikeasti hahmotettavia ja koskettavat vähävaraisia ihmisiä.

Voiko sotu-uudistus olla ruutitynnyri?

Eranti korostaa myös verkon ja somen merkitystä. Ne mahdollistavat nopean reagoinnin ja voivat nostattaa joukkoilmion hyvin monenlaisista yhteiskunnallisista kysymyksistä, myös Suomessa.

Suomalainen poliittinen kulttuuri on hänen mielestään muuttunut nopealiikkesemmäksi, vaikka sillä on hyvin vakaat ja yhteisymmärrystä hakevat juuret.

On siis mahdollista, että sosiaaliturvaan tai sote-palveluihin liittyvän, riittävän skandaalimaisen tapauksen uutisointi, siihen tarttuva hyvin verkostoitunut ja tehokas ryhmä ja erilaiset viestintäalustat riittäisivät siihen, että jopa konsensusyhteiskunnan ruutitynnyri ottaisi kipinää. Syntyisi todellinen protestiliike.

Sosiaaliturvan kokonaisuudistuksessa – tuttavallisemmin sotu-uudistuksessa – on kyse merkittävistä arvoalinnoista. Ketkä näistä arvoalinnoista pääsevät keskustelemaan, ja millaisia foorumeja debatille on olemassa?

Sosiaalialan järjestöt muistuttavat, että sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistuksen mittakaavaongelmista on otettava oppia ja edettävä palanen kerrallaan.

”Yhteiset visiot ja tavoitteet olisi parasta luoda laajapohjaisessa parlamentaarisessa työryhmässä. Toivomme, että työhön ote-

taan myös aidosti mukaan kansalaisjärjestöjen edustajat tuomaan esiin jäsenistön eli tavallisten ihmisten näkemyksiä. Niistä on ylipäättään kerättävä tietoa mahdollisimman laajasti”, sanoo SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n erityisasiantuntija **Anna Järvinen**.

Luottamus vilkastuttaa taloutta

Myös dosentti, yhteiskuntatieteiden tohtori **Jorma Niemelä** korostaa, että järjestöillä on hyvä mahdollisuus rakentaa terveellä tavalla osallistavaa sosiaaliturvaa. Paljon saadaan aikaan, kun otetaan huomioon nekin, jotka jäävät yhteiskunnassa katveeseen.

”Suomessa tulisi uudella tavalla nostaa kansalaisyhteiskuntaan nojaavan yhteisö- ja solidaarisuustalouden asemaa. Sillä voi olla merkittävä rooli muun muassa elämänsä suuntaa etsivien nuorten ohjaamisessa työhön, osallisuuteen ja toimijuuteen”, hän lisää.

Yleispätevien sosiaaliturvajärjestelmien rakentajien on Niemelän mukaan hyväksyttävä se, että kansalaisyhteiskunnan ääni voi olla moninainen. Myös marginaaliin jäävien äänen kuulemiseksi on oltava järjestelmä.

”Järjestöt edustavat usein niitä marginaaleja, jotka eivät ihan istu universaaliin järjestelmään”, hän muistuttaa.

Kuulluksi tuleminen herättää luottamusta. Se taas vahvistaa sosiaalista pääomaa ja lisää taloudellista toimintaa hyvinvointivaltion ylläpitämiseksi.

Jos kansalaisyhteiskunnassa kyetään luottamaan siihen, että kaikkien asiaa ainakin pyritään edistämään, syntyy luottamuspääomaa ja yhteiskuntarauha vahvistuu.

Menetelmiä kuulemiseen on olemassa. Verkko tarjoaa uudenlaisia yhteiskunnallisen keskustelun ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Oikeusministeriö on esimerkiksi perustanut otakantaa.fi-verkkopalvelun, jonka on määrä tehostaa kansalaisten, järjestöjen ja viranomaisten vuoropuhelua.

Sama ilmiö Ruotsissa ja USA:ssa

Osallisuuden ja osallistumisen kysymys on kuitenkin monimutkainen, muistuttaa Hanna Wass. Huono-osaiset ihmiset, joiden arkielämäänsä tehtävät päätökset vaikuttavat suoraan, ovat sosiaaliturvauudistuksen asianomistajia.

Monimutkaiset ja vaikeasti hahmotettavat asiat voidaan muita helpommin kaapata omiin tarkoituksiin.

”Sekä äänestämässä että muussa yhteiskunnallisessa osallistumisessa on nähtävissä eliitin kehä. Hyväosaiset käyttävät ääntään ja ovat aktiivisia. Syrjään jäävät ne, joilla on heikoimmat resurssit pärjätä tehtävien päätösten jälkeen”, hän kuvailee.

Niin sanotut maan hiljaiset jätetään politiikassa raadollisimmillaan huomiotta. Päätöksentekijät eivät tunnista heidän elämissänsä ehtoja, eikä heidän joukostaan odota ääniä.

”Tämä ilmiö näkyy selvästi Yhdysvaltain politiikassa mutta myös Ruotsissa”, Wass kuvailee.

Siksi päätöksenteon tulokset vastaavat hyväosaisten tarpeisiin. Huono-osaisten luottamus poliittiseen päätöksentekoon rapautuu entisestään ja he passivoituvat.

Politiikan kielimuri nousee

Epäluottamus poliittiseen järjestelmään voi Wassin mukaan myös kannustaa ulkoparlamentaariseen osallistumiseen tai jopa protestointiin.

”Kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien kohdalla tämä triggerivaikutus ei kuitenkaan toimi. Ihminen, jonka voimat kuluvat selviytymiseen, ei jaksa osallistua aktivismiin”, Wass lisää.

Osallistumisen tiellä on myös politiikassa käytettävä teknokraattinen kieli. Se vieraannuttaa ja sulkee valmiiksi osattomat keskustelun ulkopuolelle. Poliittinen keskustelu on vaikeaa arvo puhetta, jossa käytetään vaikkapa vastikkeellisuuden ja vastikkeettomuuden kaltaisia abstrakteja käsitteitä.

Keskustelu on peliä keskenään ristiriitaisilla termeillä, joista ei saa perehtymättä otetta. Kielimuri estää kansalaisyhteiskunnan voimaantumisen.

Aktivismista tulee ammattimaista

Moring kertoo, että puolueista riippumaton poliittinen vaikuttaminen edellyttää suurten tietomäärien omaksumista ja ammattimaisuutta.

Amnestyn tai Greenpeacen kampanjoissa on aktivismin henkeä. Todellisuudessa ne ovat huolellisesti rakennettuja viestintäprojekteja, joihin käytetään suuria rah summia.

Näennäisestä spontaanisuudestaan huolimatta myös Ranskan keltaliivit ovat esimerkki ammattimaisesti johdetusta aktivismista. [1](#)

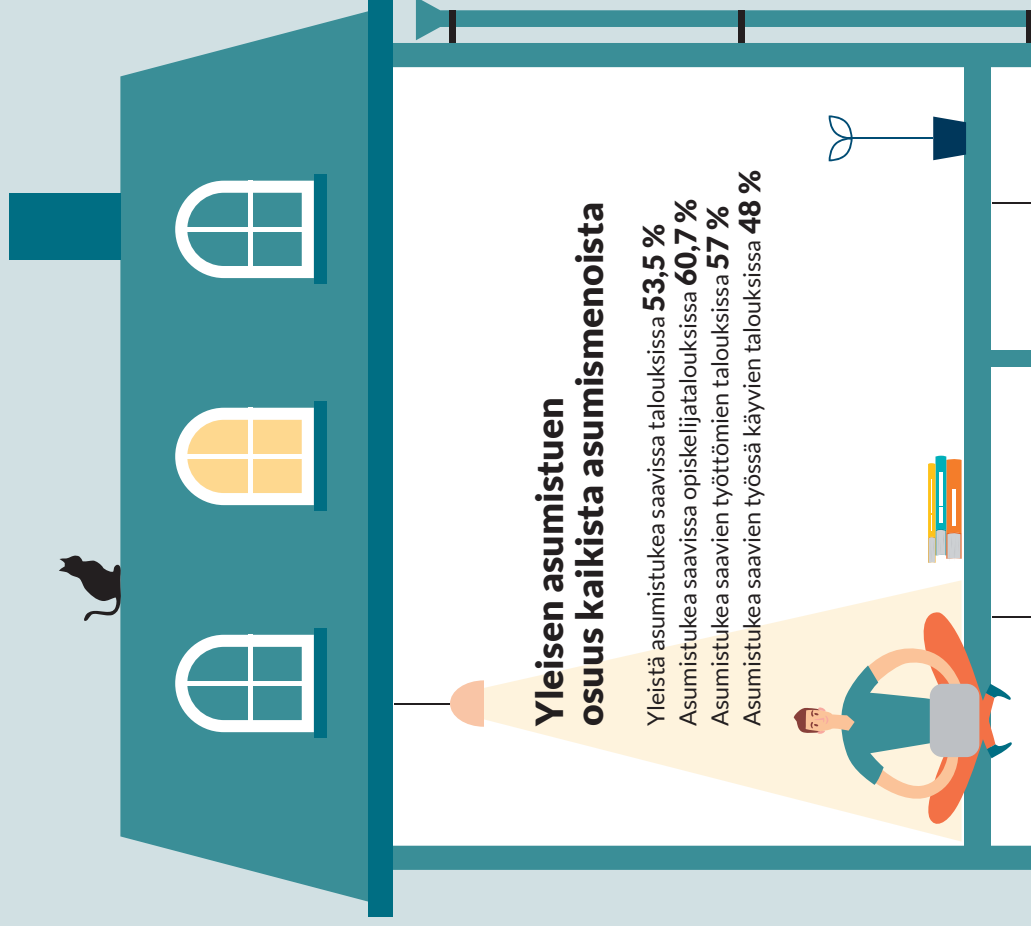

Näin asumista tuetaan

Julkisista varoista maksettavien asumisen tukien kasvu on huolestuttanut tutkijoita ja päättäjiä viime vuosina. Asumisen tukien osuus julkisista menoista on kuitenkin pieni.

Teksti Johanna Hytönen, Antti Veilahti Grafiikka Essi Kuula

Kelan asumistuki* **2,9 %** koko sosiaaliturvasta

Terveystuolto ja kuntoutus ym. **42,3%***

Eiäkkeet **39,7 %**

Muut julkisen talouden menot **43,6 %**

Lasten ja työikäisten muu kuin asumiseen liittyvä toimeentuloturva **14,9%**

Yleinen asumistuki **1,8 %**

Muut asumisen tuet **1,1 %**

*yleinen asumistuki, ei-läkkeensaajien asumistuki ja opiskelijoiden asumislisä

Asumisen tukeminen **2,2 %** kaikista julkisista menoista

Yleinen asumistuki* **1,479 mrd. euroa**

* ruokakuntakohtainen etuus

Ei-läkkeensaajan asumistuki **618 milj. euroa**

Asumisen tukemisen osuus toimeentulotuesta **338 milj. euroa**

Opintotuen asumislisä **18 milj. euroa**

Sotilasavustuksen asumisavustus **16 milj. euroa**

ARA-tuet **193 milj. euroa**

RAY:n/STEA:n avustukset **24 milj. euroa**

Asuntolainojen korkojen vähennykset **100 milj. euroa**
Kysyntä- ja tarjontatuet yhteensä **2,786 mrd. euroa**

Lähteet: Eurostat, Eduskunnan tarkastusvaliokunnan mietintö, ympäristöministeriö, valtiovarainministeriö, ARA, Kela, Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA

Tästä asumisen tuki muodostuu

Suora asumistuki

- Yleinen asumistuki
- Eläkkeensaajan asumistuki
- Asumisen tukemisen osuus toimeentulotuesta
- Opintotuen asumilisa
- Sotilasavustuksen asumisavustus

Rakentamisen tukeminen

- Kuntien vuokratuki rakentajille (Hitas)
- Korkotukilainat
- Erityisryhmien asuntotuotannon investointituki
- Vuokra-asuntojen investointituki

Omistusasumisen tukeminen

- Asuntolainojen korkovähennys
- ASP-tili
- Ensiasunnon-ostajan veroetu

85 % toimeentulotuen saajista saa myös yleistä asumistukea. (11/2017)

Toimeentulotukea maksettiin **737 milj. euroa** vuonna 2018.

siitä **338 milj.** oli asumismenojen laskennallinen osuus.

Sosiaaliturvaa ei ole helppo yksinkertaistaa

Sosiaaliturvan yksinkertaistaminen voi olla riski joillekin asiakasryhmille. Ellei sosiaaliturvaa rakenneta kokonaan uudelleen, sen heikkoja kohtia pitää vahvistaa. Mitä nämä heikot kohdat ovat ja miten ne valitaan?

Teksti Sanna Sevänen Kuvat Helsingin kaupunginmuseo

NYKYINEN HALLITUS ON kaudellaan pyrkinyt muokkamaan sosiaaliturvaa isosti ja pienesti. Se on selvittänyt perhevapaiden uudistamista ja ansiosidonnaisen työttömyysturvan laajentamista. Vuoden 2017 puolella valmistui hallituksen asettaman työryhmän esitys kuntoutuksen kokonaisuudistukseksi.

Se suurin myllerrys, valtava sote-uudistus on vielä kesken, mutta nurkan takana odottaa vuoroaan jo seuraava saman mittaluokan mullistus. Sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen edistämiseksi on jo tehty työtä valtioneuvoston asettamassa Toimi-hankeissa.

Toimi-hanke keräsi pohjatietoa

Muiden uudistusten taustalla leijuu jättiläisen varjo, sosiaaliturvan kokonaisuudistus.

Sillä tarkoitetaan koko sosiaaliturvajärjestelmän rakentamista uudelleen.

Perusturvan ja toimeliaisuuden kokonaisuudistusta eli sotu-uudistusta valmisteleva Toimi-hanke päätti työnsä helmikuussa 2019. Työtä on tarkoitus jatkaa useita hallituskausia kestävässä vaiheittaisena uudistuksena, muistuttaa hankkeen projekti-päällikkö **Liisa Heinämäki**.

Sosiaaliturvan kokonaisuudistuksesta tekee erityisen vaikean se, että ensin on päätettävä isoista linjoista – siis tehtävä arvovalintoja. Se on poliitikkojen tehtävä.

Perhevapaan uudistus lisää kuluja

Toimi-hanke oli parlamentaarinen, eli sen kokoonpano vastasi eduskunnan voima-suhteita. Paljon riippuu nyt siitä, mitkä ovat

tulevan hallituksen suurimmat puolueet ja mikä on niiden kanta uudistukseen. Laaja yksimielisyys vallitsee kuitenkin siitä, että sosiaaliturvan uudistus on tarpeen.

Nykyinen hallitus on tehnyt selväksi, että se haluaa kaikki työkykyiset työmarkkinoille. Tulevaisuudessa häämöttää eläke- ja hoivakulujen kasvu.

Hallitus yritti työttömyysturvan aktiivimallin avulla kannustaa työttömiä työnhakuun. Työhön kannustaminen oli perusteenä myös perhevapaiden uudistukselle.

Suomessa vanhemmat saavat hoitaa lasta kotona poikkeuksellisen pitkään, 3-vuotiaaksi. Kotihoidon tuki on suhteellisen pieni, mutta silti sen päättyminen esimerkiksi vuotta aiemmin voisi tuoda äitejä enemmän töihin, toteaa Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen erikoistutkija **Tuomas Matikka**.

”On eri asia, tulisiko julkiselle sektorille silti enemmän rahaa lyhyellä aikavälillä, sillä päivähoidon järjestäminen on kallista”, huomauttaa Matikka.

Kannustimilla vain vähäinen vaikutus

Tutkimukset osoittavat, että ihmisiä voidaan saada kannustimilla töihin. Vaikutusten mittaluokka ei kuitenkaan ole kovin suuri. Vaikka sosiaaliturva viilattaisiin kuinka kannustavaksi tahansa, koko maan työllisyysasteeseen se ei merkittävästi vaikuta.

”Esimerkiksi perhevapaaudistuksella voidaan saavuttaa korkeintaan yhden prosenttiyksikön lisäys työllisyysasteeseen. Suurin tekijä ovat eläkkeet, joita ei yleensä liitetä sosiaaliturvan uudistukseen. Todellinen eläkeikä tulee nousemaan, muuten ei ole mahdollista saavuttaa esimerkiksi 80 prosentin työllisyysastetta”, sanoo riippumaton ekonomisti **Roger Wessman**.

Ministeriöiden kansliapäälliköt pitivät tavoitteena 80 prosentin työllisyysastetta visioidessaan Suomen tulevien vuosien avainhaasteita tammikuussa 2019.

Työnteko ei oikeasti kannata?

Onko Suomessa sitten aina kannattavaa mennä töihin? Toimeentuloturvaetuuksia saavien ei aina taloudellisesti kannata ottaa vastaan pieniä tilapäisiä töitä, sillä 150 euron suojaosan jälkeen tienatut rahat vähentävät tukea.

Käteen ei välttämättä jää euroakaan enempää, mutta osa-aikaisen työssäkäyn-

nin lisäksi on täytettävä lomakkeita ja eletävä epätietoisuudessa. Voi olla epäselvää, milloin tukea taas saa ja kuinka paljon.

Päivähoitomaksujen ja työmatkakulujen summa voi nousta niin korkeaksi, että yksinhuoltajan tai kahden pienituloisen aikuisen perheessä voi olla järkevämpää jäädä kotiin hoitamaan lapsia.

”Työnteon pitää aina kannattaa. Uskon, että seuraavalla vaalikaudella pureudutaan näiden tuloloukkujen purkamiseen”, sanoo muutosjohtaja **Tomi Ståhl** Kelasta.

”Nyt kun tulorekisteri on saatu toimimaan, on loogista purkaa sen avulla kannustinloukkuja. Samalla järjestelmästä tulee oikeudenmukaisempi. Varmaan kaikkien mielestä pitää saada enemmän rahaa käteen, jos tekee töitä”, Wessman lisää.

Ennakoiva sosiaaliturva tulee

Uudesta järjestelmästä halutaan nykyistä yhtenäisempi, jotta tukien hakeminen olisi yksinkertaisempaa ja byrokratia ja sen aiheuttamat kustannukset vähenisivät.

”Nyt eri sosiaaliturva-, eläke- ja tukijärjestelmät ja kuntien palvelut tuottavat yhdessä sellaista sekasortoa, että lopputulos voi yksittäisen ihmisen kohdalla olla jopa sattumanvarainen”, Roger Wessman sanoo.

Läheskään kaikki tukiin oikeutetut eivät edes tiedä, mitä etuuksia he voivat saada. Tuleeko ihmisen saada pyytämättään muisutus etuuksista, joihin hänellä on oikeus?

”Tämä parantaa ainakin niiden heikoimassa asemassa olevien tilannetta, jotka eivät jaksaa perehtyä järjestelmään ja hakea tukia. Se pienentää myös riskiä talouden heikkenemisen kierteeseen, joka lopulta tuo yhteiskunnalle suuremmat kustannukset”, Ståhl sanoo.

Syrjäytymisen riski tunnistetaan

Kelassa on jo mietitty toimenpiteitä, joilla nykyisen sosiaaliturvan ongelmiin voitaisiin puuttua. Pelkkä sosiaaliturvan yksinkertaistaminen ei välttämättä muuta tilannetta nykyisestä vaan voi jopa synnyttää uusia ongelmia.

Tomi Ståhl uskoo, että teknologia tulee avuksi monella tapaa. Sen ansiosta useita etuuksia voidaan hakea yhdellä kertaa ja etuudet maksetaan tilille nopeammin. Samalla vapautuu työvoimaa auttamaan niitä asiakkaita, jotka tarvitsevat henkilökohtaista tukea.

Voidaanko uudistukset toteuttaa niin, että kukaan ei häviäisi, kustannukset eivät nousisi ja malli olisi yksinkertainen ja selkeä?

Äiti, isä ja vauva vellin keitossa
keittiössä 1950-luvulla.

Kolkka-baarin kanta-asiakkaita klo 12 Maunulassa huhtikuussa vuonna 1971.

KUVA: KARI HAKLI / HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO

Todellinen
eläkeikä tulee
nousemaan.
Muuten ei ole
mahdollista
saavuttaa
80 prosentin
työllisyysastetta.

”Syrjäytymisen riskitekijät tunnetaan hyvin. On mahdollista merkittävästi nykyistä aikaisemmin tunnistaa ja saada palvelujen piiriin ne, jotka ovat vaarassa pudota”, Ståhl sanoo.

Uudistukseen tarvitaan lisää rahaa

Sosiaaliturvan yksinkertaistaminen voi nousta poliittiselle agendalle jo vuonna 2019 alkavalla vaalikaudella.

Kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien sosiaaliturvamalleja yhdistää ajatus kattavasta yleisluonteesta. Vanhemmuuteen, työttömyyteen tai sairauteen liittyviä erilisiä tukia ei puolueiden mukaan enää tarvittaisi.

Vielä yksinkertaisempi malli olisi vihreitten ja vasemmiston ajama perustulo, jota maksettaisiin kaikille suomalaisille.

Keskusta ehdottaa keskeisten etuuksien yhdistämistä ”kannustavaksi perustuloksi”. Ehdotettu malli on kuitenkin vastikkeellinen ja syysperusteinen, joten perustuloksi sitä ei tarkkaan ottaen voi kutsua.

Yksinkertaistaminen on vaikea toteuttaa niin, ettei kukaan häviäisi. Kelan johtava tutkija **Signe Jauhiainen** toteaa, että hyvin yksinkertaiset mallit eivät välttämättä riittävästi huomioi ihmisten tarpeita.

”Saako pienituloinen ihminen, jolla on isot asumiskulut ja terveydenhoitomenot, riittävän toimeentulon? Sama summa voi olla toiselle liikaa ja toiselle liian vähän”, hän toteaa.

Sosiaalidemokraatit ovat ratkaisseet ongelman omassa sotu-mallissaan niin, että yleistuen lisäksi säilytettäisiin harkinnanvaraisia tukia, joita myönnettäisiin tarpeen mukaan.

Perustulo voi tulla kalliiksi

Tomi Ståhl pitää perustulon haasteena ainakin oikean tason määrittelyä. Jos perustulolla halutaan kattaa niiden tarpeet, jotka nyt saavat Kelan etuuksia, siitä tulee todella kallis.

”Jos perustulo taas olisi matalampi, nyt etuuksia saavat häviäisivät”, hän lisää.

Yksi kokonaisuudistuksen ratkaisevista kysymyksistä onkin, mikä katsotaan riittäväksi toimeentuloksi. Vastaus koskettaa erityisesti sitä 3,7 prosenttia suomalaisista, joka kuukausittain saa viimesijaista etua, toimeentulotukea.

Uudistuksen pitäisi onnistua niin, että keneltäkään ei leikattaisi tukia eivätkä valtion menot kasvaisi.

”Jos halutaan, että kukaan ei häviä eikä tule lisäkustannuksia ja silti halutaan etuuksia tai palveluita koskeva todellinen muutos, yhtälöä on käytännössä mahdoton ratkaista”, Ståhl sanoo.

Uudistuksessa ollaan perusarvojen äärellä. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion kulmakivi on sosiaaliturva, jolla estetään ihmisiä putoamasta yhteiskunnan rattailta.

Vastineeksi saadaan yhteiskunnallista vakautta ja hyvä pohja talouden kasvulle.

”Yritysten annetaan Pohjoismaissa aika vapaasti tuottaa tavaroita ja palveluita ja ihmisistä huolehditaan sosiaaliturvan avulla. Manner-Euroopassa yritykset joutuvat huolehtimaan työntekijöistään enemmän ja irtisanomisen kynnyks on korkeampi. Nämä asiat aiheuttavat tehottomuutta, kun irtisanomisia vältellään”, Wessman selittää.

Tekeillä monta osauudistusta

Perhevapaamallin selvittely pysähtyi helmikuussa 2018, koska uudistuksen toteuttamiseen ei ollut luvassa rahoitusta. Lähes kaikilla puolueilla on omat perhevapaamallinsa. Ainakin kokoomuksen **Petteri Orpo** ja **Kai Mykkänen** ovat arvelleet uudistuksen toteutuvan tulevilla vaalikaudella.

Ansiosidonnaisen työttömyysturvan laajentaminen on ennen kaikkea pienimmän hallituspuolueen, Sinisen tulevaisuuden, hanke. Ajatuksena on, että kaikki työttömät saisivat ansiosidonnaista työttömyyskorvausta. Ansiosidonnainen työttömyysturva on toistaiseksi sidottu työttömyyskassan jäsenyyteen, vaikka kaikki työlliset osallistuvat turvan rahoittamiseen.

”Kokonaan toinen kysymys on, pitäisikö työttömyyskorvauksen ollenkaan olla sidottu palkkatasoon”, Wessman huomauttaa.

Toimi-hankkeelta kolme vaihtoehtoa

Toimi-hanke on kerännyt uudistuksen pohjaksi valtavan määrän tietoa ja julkaissut

kolme vaihtoehtoa uudistuksen toteuttamiseen. Vaihtoehdot ovat tarkoituksella kärjistettyjä ja pyrkivät esittämään erilaisia pitkän tähtäimen peruslinjauksia.

Ensimmäinen vaihtoehto yksinkertaistaa sosiaaliturvaa lisäämällä perheen vastuuta jäsentensä turvasta. Työikäisten ja -kykyisten syyperusteiset perusetuudet ja toimeentulotuen perusosa yhdistetään yhdeksi perheturvaksi. Tuki ottaa huomioon kotitalouden tulot ja kasvaa vastikkeilla.

Toisessa vaihtoehdossa vahvistetaan palveluja ja yhdistetään osallisuutta ja työllistymistä tukevat palvelut ja etuudet.

Kolmantena vaihtoehtona on yksilökohmainen vastikkeeton turva, joka korvaa nykyiset perusturvaetudet. Tämä voi olla jonkinlainen perustulo.

Poliitikkojen on päätettävä, mitä sotuudistuksella tavoitellaan ja minkälainen vaihtoehto valitaan. Sen tueksi tarvitaan edelleen paljon tietoa siitä, mihin erilaiset valinnat voivat johtaa.

Mistä pitää päättää?

Käytännössä on päätettävä siitä, onko sosiaaliturva vastikkeellinen vai vastikkeeton, syyperusteinen vai universaali ja yksilö- vai perhekohtainen.

”Paljon on keskusteltu myös siitä, onko järjestelmän toimintatapa myönteisyyteen kannustava. Palvelujen pitäisi auttaa ihmisiä eteenpäin, mutta ihmiset kokevat palvelut usein rangaistuksena. Asioinnissa keskitytään negatiivisiin asioihin, ja se uuvuttaa kaikkia. Voi olla iso muutos, jos mietitään yhdessä, mikä vie asioita eteenpäin ja ratkaisee elämäntilanteita”, Ståhl sanoo.

Palaamme jälleen yhteiskunnan arvoihin. Millä tavoin huolehditaan niistä, jotka tarvitsevat erityistä tukea? Kuinka kattavasti halutaan pitää huolta syrjässä olevista ja ennaltaehkäistä syrjäytymistä?

Toimi-hankkeen aihiot tulevaisuuden sosiaaliturvaksi tähtäävät vuoteen 2030. Osakokonaisuuksia voidaan uudistaa jo aiemmin.

Heinämäki muistuttaa sotesta oppineena, että hallituksen päätös ei yksin riitä uudistuksen toteuttamiseen. Päätökset pitää hyväksyä parlamentaarisen prosessin mukaan.

Vasta eduskunnan hyväksymät lait pistetään toimeen. [¶](#)

Käytännössä on päätettävä siitä, onko sosiaaliturva vastikkeellinen vai vastikkeeton, syyperusteinen vai universaali ja yksilö- vai perhekohtainen.

Kannustaako vanhempainvapaa isiä kotiin?

Vanhempainvapaat jakautuvat Pohjoismaissa yhä epätasaisesti, vaikka isiä kannustetaan vapaalle eri keinoin. Kelan tutkijat Anneli Miettinen ja Miia Saarikallio-Torp haastattelivat tutkijakollegojaan Islannissa ja Ruotsissa perhevapaiden uudistamisesta.

Teksti Anneli Miettinen ja Miia Saarikallio-Torp Kuvitus Essi Kuula

PERHEVAPAIEN UUDISTAMISEEN on kohdistettu Suomessa useita eri tavoitteita. Järjestelmälle on toivottu kokonaisuudistusta, mutta on myös haluttu pidentää äitien työuria ja kannustaa isiä pitämään vanhempainvapaata. Mitä perhevapaiden toimivuudesta ja kannustavuudesta on havaittu muissa Pohjoismaissa?

Vanhempainvapaata on tutkittu Pohjoismaissa paljon sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Varsinkin Ruotsissa on tehty paljon etuusrekisteihin perustuvaa tutkimusta ja selvitetty vapaiden käyttöä ja niiden jatkautumista sukupuolten välillä.

Isälle kiintiö perhevapaisiin

Isiä on kaikissa Pohjoismaissa kannustettu pitämään vanhempainvapaata kiintiömällä isille oma jakso vapaasta.

Islannissa vuonna 2001 tehty uudistus oli radikaali. Isille korvamerkittiin 3 kuukauden jakso vanhempainvapaata. Se on pisimpiä isän kiintiöitä koko Euroopassa. Ruotsissa isän jakso piteni 3 kuukauteen vuonna 2016.

Kaikki Islannin poliittiset puolueet kannattivat Islannin yliopiston professori **Guðný Björk Eydalín** mukaan uudistusta. Uudistuksella oli myös työmarkkinaosapuolten tuki.

Laaja kannatus saattoi johtua siitä, että isän kiintiön käyttöönotto pidensi ansiosidonnaista vanhempainvapaata merkittävästi aikaisempaan verrattuna.

Islantilaisien halukkuus kiintiön käyttöön on ollut huomattavan suurta. Sikäläiset isät ovat pitkään pitäneet ykkössijaa vertailtaessa isien osuutta vapaiden käytössä.

Viidesosa suomalaisista ei pidä vapaata

Parhaillaan käynnissä olevassa Kelan tutkimuksessa tarkastellaan isien perhevapaiden käytön taustoja erityisesti uusimman, vuoden 2013 reformin osalta.

Isälle kiintiöity oma jakso perhevapaista on osoittautunut tehokkaaksi keinoksi lisätä isien osallistumista. Reilut 40 % suomalaisista isistä pitää isälle vanhempainvapaan jälkeen kiintiöidyn jakson.

Kiintiöt näyttävät kuitenkin auttavan vain tiettyyn pisteeseen asti. Isistä yli 20 % jättää vanhempainvapaan kokonaan käyttämättä. Lähes kolmasosa pitää vapaata vain 1–3 viikkoa lapsen syntymän aikaan.

Samansuuntaisia havaintoja on muista Pohjoismaista. Lähes neljäsosa ruotsalaisista isistä ei käytä lainkaan vanhempainvapaata lapsen kahden ensimmäisen elinvuoden aikana. Tukholman yliopiston professori **Ann-Zofie Duvanderin** mukaan olisikin tärkeämpää saada useampi isä käyttämään vapaata sen sijaan, että luodaan kannustimia niille isille, jotka jo pitävät vanhempainvapaata.

Finanssikriisi horjutti järjestelmää

Islannin perhevapaajärjestelmän kehittämisen haasteena on ollut vuonna 2008 alkanut, julkista taloutta horjuttanut raju finanssikriisi.

Taluskriisin seurauksena vanhempainvapaan korvaustasoa leikattiin tuntuvasti. Leikkaukset kohdistuivat suureen joukkoon perheitä ja vähensivät Eydalín mukaan varsinkin isien halukkuutta käyttää vapaata.

Pitkään jatkuneesta talouslamasta huolimatta korvaustasoa on kuitenkin vähitellen nostettu kohti kriisiä edeltänyttä tasoa. Taluskriisi on hidastanut myös vanhempainvapaaseen suunnitellun ansiosidonnaisen pidennyksen toteutusta.

Joustoja tarvittaisiin myös äideille

Ruotsin vanhempainvapaajärjestelmää on pidetty Pohjoismaiden joustavimpana. Sikäläiset perheet haluavat Duvanderin mukaan pitää kiinni järjestelmän joustavuudesta.

Vanhemmat voivat halutessaan pitää vanhempainvapaan osa-aikaisena matalammalla tulotasolla. Vapaan voi myös jakaa osiin. Monet ruotsalaiset käyttävät tätä mahdollisuutta ja hoitavat lastaan ansiosidonnaisen vapaan turvin lähes 1,5-vuotiaaksi.

Suomalaiset vanhemmat ovat useiden eri kyselytutkimusten mukaan toivoneet enemmän joustoa vanhempainvapaisiin. Nykyjärjestelmä antaa joustomahdollisuuksia kuitenkin vain isille.

Yksinhuoltajaperheiden isät pitävät vähemmän perhevapaata kuin muut isät.

Isät voivat siirtää oman kiintiönsä pitämistä aina siihen asti, kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta. Vapaan pitäminen osa-aikaisena on käytännössä hankalaa, eikä sen avulla ole mahdollisuutta jakaa vapaata pidemmälle aikavälille.

Yksinhuoltajaperheissä hoivavaje

Viime aikoina on kiinnitetty enemmän huomiota perheiden välisiin eroihin perheväpöiden käytössä. On haluttu selvittää, miten erilaisten perheiden oikeus ja mahdollisuus käyttää perhevapaita toteutuu. Samalla näkökulma on kääntynyt enemmän lasten suuntaan. Esimerkkinä tästä ovat vaikkapa kysymykset siitä, miten yksinhuoltajaperheet ja maahanmuuttajaperheet käyttävät perhevapaita.

Islannissa lasten näkökulma ja lasten oikeus saada hoivaa kummaltakin vanhemmaltaan on noussut viime vuosina voimakkaasti esiin.

Eydal ja Duvander ovat huolissaan molempien vanhempien mahdollisuuksista osallistua lapsen hoivaan yksinhuoltajaperheissä. Yksinhuoltajaperheiden isät käyttävät Islannissa vähemmän vapaita kuin muut

isät, vaikka kumpikin vanhemmista on oikeutettu kiintiöön riippumatta siitä, asuvatko vanhemmat yhdessä vai eivät. Eydal kaipaakin näille perheille tukea ja neuvontaa jo raskausvaiheessa.

Yksinhuoltajaperheet jäävät myös Ruotsissa sukupuolten tasa-arvoa korostavan ihanteen ulkopuolelle. Duvanderin mukaan näiden perheiden kohdalla voidaan puhua hoivavajeesta (*care gap*). Etävänhempi ei voi Ruotsissa siirtää omaa kiintiötään lähivanhemmalle. Yhden vanhemman perheiden lasten yhteenlaskettu hoiva-aika voi jäädä lyhyemmäksi kuin muilla lapsilla. Duvander näkee tämän myös sukupuolikysymyksenä, sillä selvä enemmistö yksinhuoltajista on naisia.

Kaikissa Pohjoismaissa yksi keskeinen tavoite isien vanhempainvapaiden kehittämisessä on ollut isä-lapsisuhteen tukeminen. Eydal toteaa arvioidessaan Islannin uudistuksen tärkeimpiä saavutuksia: ”Mielestäni [uudistuksen] tärkein seuraus on hoivaavat isät. Tutkimusten mukaan isien osallistuminen lapsen päivittäiseen hoitoon on kasvanut, ja myös lapset raportoivat tiiviimmistä suhteestaan isään.”

Läs på svenska
sosiaalivakuutus.fi

Suomi

- Äidin jakso 4,2 kk, josta noin 1 kk ennen lapsen laskettua aikaa
- Isän jakso 2,2 kk, josta 3 viikkoa voi pitää äitiys- tai vanhempainvapaan aikana
- Vanhempien kesken jaettava vanhempainvapaa 6,2 kk
- Korvaustaso noin 70 % ansiotuloista
- Isän vapaan voi siirtää pidettäväksi ennen kuin lapsi täyttää kaksi vuotta
- Vanhempainvapaan pitäminen osa-aikaisena mahdollista vain, jos kumpikin vanhempi pitää vapaan osa-aikaisena. Osa-aikaisuus ei pidennä vapaan kestoa.

Islanti

- Äidin jakso 3 kk
- Isän jakso 3 kk, josta isä voi käyttää osan tai kaiken yhtä aikaa äidin kanssa
- Vanhempien kesken jaettava vanhempainvapaa 3 kk
- Korvaustaso 80 % ansiotuloista, tulokatto
- Kumpikin vanhemmista voi siirtää vapaata pidettäväksi ennen kuin lapsi täyttää 2 vuotta
- Vanhempainvapaan voi pitää osa-aikaisena. Osa-aikaisuus ei pidennä vapaan kestoa.

Ruotsi

- Äidin jakso 3 kk
- Isän jakso 3 kk, isä ja äiti voivat pitää 1 kk vapaata yhtä aikaa
- Vanhempien kesken jaettava vanhempainvapaa 7 kk, lisäksi 3 kk minimikorvaustasolla
- Korvaustaso 78 % ansiotuloista, tulokatto
- Kumpikin vanhemmista voi siirtää osan vapaasta pidettäväksi ennen kuin lapsi täyttää 12 vuotta
- Vanhempainvapaan voi pitää osa-aikaisena. Osa-aikaisuuden avulla on mahdollista pidentää vapaan kestoa, mutta korvaustaso on tällöin matalampi.

Perustulon saajat uskovat muita vahvemmin työllistymiseensä

Perustulokokeilu ei ensimmäisenä vuonna vaikuttanut työllisyyteen, mutta perustulon saajat kokivat hyvinvointinsa verrokkeja paremmaksi. Myönteinen suhtautuminen tulevaisuuteen on yksi keskeisimmistä hyvinvoinnin indikaattoreista.

SUOMEN PERUSTULOKOKEILU on herättänyt suurta kiinnostusta ympäri maailman. Kansallisen tason kokeilua ei ole ollut missään muualla kuin Suomessa. Kiinnostavuutta lisäsi myös se, että Suomen kokeilusta säädettiin lailla.

Kokeessa jäljiteltiin lääketieteessä paljon käytettyä satunnaistettua koeasetelmaa koe- ja verrokkiryhmineen. Osallistujat valittiin puhtaasti arpomalla soveltuvasta joukosta.

Satunnaisvalinta poisti vapaaehtoisesta osallistumisesta aiheutuvan valikoitumisharhan rekisteriaineistoihin perustuvan tutkimuksen osalta.

Kaikki tämä tekee Suomen kokeilusta ainutlaatuisen.

taavana aikana työttömyysetuutta Kelasta saaneisiin henkilöihin tai tästä ryhmästä satunnaisesti valittuun verrokkijoukkoon. Tutkimus tehdään Kelan johtamassa tutkimushankkeessa.

Lähtökohdat korkealaatuiselle tieteelliselle tutkimukselle ovat hyvät. Jotta perustulokokeilun vaikutuksista saadaan mahdollisimman tarkka kuva, on tutkimushanke sekä monitieteinen että monimenetelmällinen.

Kokeilun vaikutuksia arvioidaan tilastollisten analyysien avulla, ja kokemuksellista tietoa kerätään kokeeseen osallistuneilta henkilöiltä. Lisäksi tarkastellaan perustulokokeilusta ja sen tuloksista käytyä julkista keskustelua.

Kansallisen tason kokeilua ei ole ollut missään muualla.

Hyvät lähtökohdat tutkimukselle

Kokeilun osallistujat valikoitiin satunnaisesti Kelasta marraskuussa 2016 työttömyysetuutta saaneista henkilöistä. Heitä verrataan analyysissa kaikkiin muihin vas-

Ei vaikutusta työllistymiseen

Kokeilun työllisyysvaikutuksia arvioidaan rekisteritiedon avulla. Tähän mennessä julkaistut tulokset koskevat ensimmäistä kokeiluvuotta 2017.

Läs på svenska
sosiaalivakuutus.fi

Toisen vuoden aineisto antaa paremman kuvan käyttäytymisvaikutuksista.

Toisen kokeiluvuoden rekisteriaineisto valmistuu vuoden 2019 lopussa.

Kokeilulla ei ollut rekisteritutkimuksen tulosten mukaan ensimmäisen kokeiluvuoden aikana työllisyysvaikutuksia. Koe- ja verrokkiryhmien välillä ei ollut eroa vuoden aikana tehtyjen työpäivien määrässä eikä työ- tai yrittäjätuloissa. Alkuperäisessä kokeilun toimeksiannossa kiinnostuksen kohteena oli nimenomaan perustulon vaikutus työllisyyteen.

Hyvinvointi ja luottamus lisääntyivät

Perustulokokeilun hyvinvointivaikutuksia arvioidaan kyselyaineiston avulla. Kysely toteutettiin puhelinhaastatteluna loka-joulukuussa 2018. Tutkimukseen kutsuttiin lähes kaikki perustuloa saaneet sekä noin 5 000 verrokkiryhmään kuuluvaa.

Koeryhmään kuuluvista tutkimukseen kutsutuista henkilöistä kyselyyn vastasi 31 % ja verrokkiryhmästä 20 %. Vastausasteet jäivät alhaisiksi, mikä on tyypillinen ongelma kyselytutkimuksissa. Helmikuussa julkaistuja tuloksia onkin tässä vaiheessa syytä pitää suuntaa antavana.

Kyselytutkimuksessa vastaajilta kysyttiin muun muassa heidän terveydestään sekä taloudellisesta ja sosiaalisesta hyvinvoin-

nistaan. Lisäksi heiltä kysyttiin suhtautumisesta perustuloon ja siitä, helpottaisiko perustulo työn vastaanottamista tai yritystoiminnan aloittamista.

Alustavien tulosten mukaan perustulokokeilulla oli myönteisiä hyvinvointivaikutuksia. Perustuloa saaneiden hyvinvoinnin taso oli usealla mittarilla mitattuna korkeampi kuin verrokkiryhmässä.

Perustuloa saaneet kokivat vähemmän stressiä ja mielialaan liittyviä ongelmia ja olivat tyytyväisempiä elämäänsä. He myös luottivat verrokkeja enemmän toisiin ihmisiin ja omaan tulevaisuuteensa.

Perustulon saajat uskoivat työn saantiin

Perustuloa saaneet uskoivat verrokkeja vahvemmin työllistymisensä mahdollisuuteen. Optimistista suhtautumista omaan tulevaisuuteen pidetään myös yhtenä keskeisimmistä hyvinvoinnin indikaattoreista.

Perustulon saajat olivat myös tyytyväisempiä taloudelliseen tilanteeseensa. Mielenkiintoiseksi tuloksen tekee se, että ero koe- ja verrokkiryhmän välillä pysyy, vaikka tulot vakioidaan. Samoilla tuloilla perustulon saaja koki siis tulevansa paremmin toimeen kuin henkilö, joka ei ollut mukana kokeilussa.

Selityksenä tälle voisi olla esimerkiksi se, että perustulojärjestelmä tarjoaa varman vähimmäistulon, sillä se maksetaan henkilölle kuukausittain ilman ehtoja ja harkintaa. Jo se voi lisätä luottamusta tulojen riittävyteen.

Lisää haastatteluja keväällä 2019

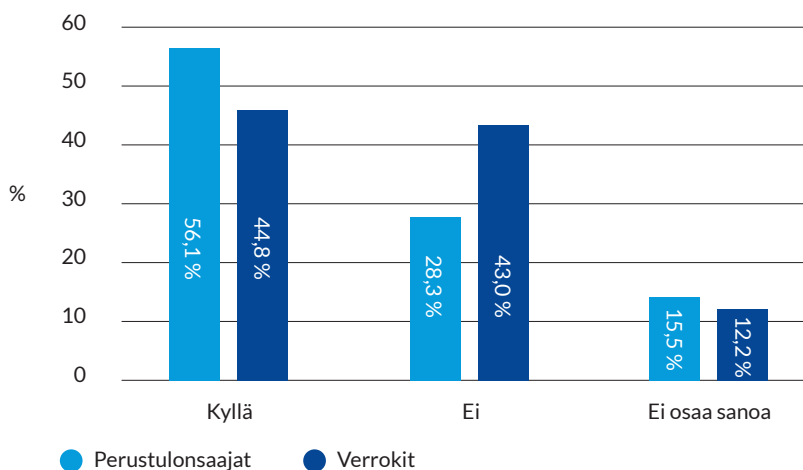
Tutkimushankkeessa hyödynnetään myös kasvokkain kerättyä haastatteluaineistoa. Haastattelujen avulla pyritään muodostamaan yksityiskohtaisempi kuva siitä, minäkalaisia vaikutuksia perustulolla on voinut olla perustulon saajien elämään.

Haastattelut tehdään keväällä 2019. Niiden tulokset raportoidaan myöhemmin hankkeen aikana.

Suomen perustulokokeilulla on ollut vaikutuksia myös laajemmin yhteiskuntaan. Suomi on kokeilun myötä ottanut ison askeleen kohti tieteelliseen näyttöön perustuvaa kokeilevaa poliittista kulttuuria.

Perustulokokeilun arvioinnin lisäksi tutkimushankkeessa tarkastellaan pe-

ARVELEE TYÖLLISTYVÄNSÄ SEURAAVAN 12 KUUKAUDEN AIKANA, JOS JÄÄ TYÖTTÖMÄKSI

rustulosta ja kokeilusta käytyä kotimaista ja kansainvälistä julkista keskustelua sekä perustulon kannatusta.

Suomen perustulokokeilusta saadaan kattava kokonaiskuva vasta, kun kaikki aineisto on saatu kerättyä ja analysoitua. Vuoden 2018 rekisteriaineisto antaa luotettavamman kuvan käyttäytymisvaikutuksista.

Rekistereiden yhdistäminen kyselyaineistoon antaa puolestaan mahdollisuuksia taustamuuttujien vakioimiseen ja kyselytutkimuksen luotettavuuden arviointiin.

Vaikka tutkimushankkeessa keskitytään Suomen kokeiluun, tutkijat seuraavat myös muissa maissa meneillään olevia perustulokokeiluja. Suomessa saatuja tuloksia voidaan verrata esimerkiksi Yhdysvaltojen Kalifornian osavaltion, Kanadan ja Hollannin kokeilujen tuloksiin.

Kansainvälinen vertailu tuo mielenkiintoisen näkökulman analyysiin ja lisää osaltaan myös tulosten luotettavuutta. [f](#)

Signe Jauhiainen
johtava taloustutkija,
Kela

Olli Kangas
ohjelmajohtaja,
Sitra

Miska Simanainen
tutkija,
Kela

Minna Ylikännö
johtava tutkija,
Kela

Artikkelin
lähdeviitteet ovat
luettavissa verkossa:
sosiaalivakuutus.fi

3 kysymystä perustulokokeilusta

Mistä puhumme, kun puhumme perustulosta?

Yleisesti perustulolla tarkoitetaan säännöllisesti maksettavaa vähimmäistuloa, jonka saamiseen ei lähtökohtaisesti liity ehtoja, kuten vaatimusta olla työmarkkinoiden käytettävissä.

Millaista perustulomallia Suomessa kokeiltiin?

Suomen perustulokokeilussa kokeiltiin perustuloa, joka vastasi tasoltaan suurin piirtein Kelan maksaman työttömän peruspäivärahan nettomäärää kuukaudessa. Kokeilussa perustulon sai käytännössä ehdoitta, mutta esimerkiksi työttömyysturvan lapsikorotuksen saaminen edellytti työttömyysetuuden hakeamista Kelasta.

Oliko perustulokokeilu epäonnistunut, koska se ei lisännyt työllisyyttä verrokkiryhmään verrattuna?

Perustulo on vahvasti politisoitunut aihe ja siihen liittyvä keskustelu on tyypillisesti joko erittäin myönteistä tai erittäin kriittistä. Koska perustuloa ei juurikaan ole kokeiltu, keskustelu perustuu usein uskomuksiin ja toivomuksiin siitä, millainen rooli sosiaaliturvalla ja laajemmin valtiolla tulisi ihmisten elämässä olla.

Suomen perustulokokeilu oli kuitenkin jo siksikin onnistunut, että se tarjoaa tärkeitä kokemuksia sosiaalipoliittisten kokeilujen järjestämisestä ylipäätensä. Kokeilun tuloksia voidaan myös hyödyntää pohdittaessa perusturvajärjestelmän uudistusvaihtoehtoja ja suunniteltaessa uusia sosiaaliturvakokeiluja.

Osa hallituksen kärkihanketta

Suomen perustulokokeilun ensimmäiset tulokset julkaistiin 8. helmikuuta, noin kuukausi kokeilun päättymisestä. Kahden vuoden aikana 2 000 henkilölle maksettiin perustuloa 560 euroa kuukaudessa. Kokeilu oli osa hallituksen Palvelut asiakaslähtöisiksi -kärkihanketta.

Kokeilun tavoitteena oli arvioida, voisiko perustulo osaltaan lisätä työllisyyttä vähentämällä suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän byrokratia- ja kannustinloukkuja.

Taloudellisten kannusteiden vaikutus on monimuotoinen

Mitkä asiat ovat vaikuttaneet työllisyyden kasvuun tällä hallituskaudella? Entä mikä on ollut työllisyyden kannusteiden merkitys?

HALITUS ASETTI TAVOITTEEKSEEN 72 % työllisyyden. Selvitimme, mitkä hallituksen toimet ovat vaikuttaneet työllisyysasteeseen ja mitä muita tekijöitä pitää ottaa huomioon tuloksia arvioitaessa.

Selvitys perustuu mikrosimulointimenetelmään, jossa lainsäädännössä käytettäviä laskukaavoja sovelletaan väestön tulotietoihin. Nämä on saatu Tilastokeskuksen SISU-mikrosimulointimallista, joka pohjautuu noin 800 000 henkilön väestötötkeseen vuodelta 2015.

Poliittisena taustana ovat hallituksen vuosina 2015–2018 tekemät muutokset sosiaaliturvaan ja verotukseen. Kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuksien indeksijäädytykset ja -leikkaukset, tuloverotuksen kevennykset, työttömyysturvan keston leikkaus ja varhaiskasvatusmaksujen alennukset olivat selvityksen kannalta oleellisiä.

Kuinka monta henkilötyövuotta?

Kannustimien parantaminen vaikuttaisi työllisyyden mikrosimulaation

mukaan noin 30 000–40 000 henkilötyövuotta keskipitkällä aikavälillä. Koska kyse on simulaatiosta, luku ei kuvaa lakimuutosten havaittua vaikutusta.

Selvityksessä ei ole otettu huomioon kaikkia kilpailukykysovimuksen vaikutuksia eikä aktiivimallin vaikutusta työllisyyteen. Kiky-sopimuksen mukainen palkansaajien sosiaalivakuutusmaksujen korotus on selvityksessä huomioitu.

Analyysi ei myöskään ulotu siihen, mikä on laajemman kansainvälisen talouskehityksen vaikutus työllisyyden kasvuun. Yleisesti ollaan yhtä mieltä siitä, että suurin osa hallituksen jo saavuttamasta työllisyyden toteutuneesta parantumisesta on seurausta laajemmista suhdanteista, ei niinkään hallituksen toimista.

Hallituksen toimilla vaikutusta

Myös hallituksen politiikalla on ollut merkittäviä vaikutuksia työllisyyteen.

Taloustieteessä oletetaan, että työn kannustimien muutokset vaikuttavat yksilökohtaisesti työn tarjontaan ja työllisyyteen. On sitä mielekkäämpää mennä töihin, mitä suurempi taloudellinen hyöty siitä on.

Kannustimien toimintaa mittaa työllistymisveroaste (*participation tax rate*). Se kertoo, kuinka suuri osa työllistymisen tuomasta tulojen kasvusta kuluu lisääntyneiden verojen maksamiseen ja pienentyneiden sosiaalietuuksien korvaamiseen.

Työllistymisveroasteen taso on ollut Suomessa keskimäärin 60–70 %. Työllistymisveroaste on kaikissa ryhmissä hallituskauden aikana pienentynyt.

Kannustinvaikutukset ovat merkittävimpiä niille, jotka ovat kotihoidon tuella.

Selvityksessä työllistymisveroaste on muodostettu vertailemalla henkilön nettotuloja työllisenä ja työttömänä. Työllisen bruttopalkasta on vähennetty verot simuloidun lainsäädännön mukaisesti. Siihen on lisätty mahdollinen asumistuki ja toimeentulotuki. Pienten lasten perheissä tuloista on vähennetty myös varhaiskasvatusmaksut.

Työttömän nettotuloiksi on laskettu työttömyysetuus ja mahdolliset asumis- ja toimeentulotuet. Työttömien on oletettu hoitavan lapsiaan kotona.

Uudesta työstä maksettavan palkan eli työllistymispalkan arvioinnissa on otettu huomioon ihmisten erilaisia ominaisuuksia ja elämäntilanteita, kuten sukupuoli, perherakenne, ikä, koulutusala ja -aste, asuinpaikka, työttömyyshistoria, lasten määrä ja velat.

Naisiin kohdistuu suurempi vaikutus

Ansiosidonnaisen keston leikkaaminen on vahvistanut kannusteiden vaikutusta, kuten myös työttömyysturvan indeksileikkaukset ja -jäädätykset ovat tehneet. Paljon merkittävämpiä kannustinvaikutukset ovat kuitenkin olleet niille, jotka ovat olleet kotihoidon tuella. Synnä tähän on ennen kaikkea varhaiskasvatusmaksujen alentaminen. Myös veronalennukset ovat vaikuttaneet.

Suurin osa työllistyvistä on ansiosidonnaisen turvan saajia ja pienin osa kotihoidon tukea saavia. Kun työllistyvien määrät suhteutetaan joukon kokoon, työllistyvien osuus on kuitenkin lähes yhtä suuri kuin kotihoidon tuen kuin ansiosidonnaisen työttömyysturvan saajien keskuudessa. Työttömän perusturvan eli työmarkkinatuen tai peruspäivärahan saajista työllistyvien osuus on pienin.

Naisiin on kohdistunut miehiä suurempi työllisyysvaikutus. Pienten lasten vanhemmille on ollut tarjolla eniten kannustimia, ja varhaiskasvatuksen maksuilla on ollut suuri vaikutus.

Yksinasuvilla toimeentulotuen suuruus on heikentänyt kannustimien vaikutuksia.

Kannustimien analysointi ei kerro kaikkea työllistymiseen vaikuttavista tekijöistä. Lopputulokseen vaikuttaa muun muassa oikeanlaisen työn saatavuus. Kannustimet saattavat kuitenkin

kin madaltaa työn vastaanottamisen kynnystä.

Oleennaista on myös muistaa, että työllistyminen ei aina suoraan lisää hyvinvointia, jos työ esimerkiksi on hyvin raskasta tai epämieluisaa. Simulointi ei kerro mitään tällaisista hyvinvointivaikutuksista. [1](#)

Kirjoittajien tekemä, valtioneuvoston kanslian tilaama selvitys on julkaistu nimellä Talouspolitiikan vaikutukset tuloeroihin ja työllisyyteen 2015–2018.

Jussi Tervola
tutkimuspäällikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

Olli Kärkkäinen
yksityistalouden ekonomisti, Nordea

Kannattaako leikata etuuksia vai keventää veroja?

Kannustimien paraneminen merkitsee etuuksista muodostuvien tulojen pienentymistä. Onko puhe kannustimien parantamisesta leikkauspolitiikan oikeuttamista?

Työllistymisen taloudellinen kannustin on työllisenä ja työttömänä saatujen tulojen erotus. Mitä suurempi se on, sitä parempia ovat työllistymisen kannustimet.

Kannustimia voidaan parantaa kahdella tavalla. Voidaan joko kasvattaa tuloja työllisenä esimerkiksi veronkevennyksien avulla tai pienentää tuloja työttömänä eli leikata etuuksia. Kyse on tasapainottelusta.

Työttömän etuuksien pienentäminen heikentää sosiaaliturvan riittävyttä ja kasvattaa tuloeroja. Nämä molemmat ovat ongelmallisia seurauksia. Toisaalta verojen keventäminen on kallista julkiselle taloudelle.

Sipilän hallitus on soveltanut molempia toimia. On tehty isoja veronkevennyksiä ja on leikattu sosiaaliturvan tasoa. Jompikumpi lähestymistapa ja sen seuraukset on myös hyväksyttävä, jos kannustimia halutaan parantaa.

Laajempi johtopäätös ei voi olla se, että aina kun kannustimia parannetaan, kaikkien ihmisten tilanne paranee. Linjaa valittaessa joudutaan tekemään arvovalintoja.

Lopputulokseen vaikuttaa työttömän taloudellinen tilanne. Ratkaisevaa on, voidaanko sitä parantaa, vaikka se heikentäisi kannustimien vaikutuksia ja saattaisi synnyttää kannustinloukun.

Vaikka pienituloisimman kymmenyksen tulot keskimäärin kasvaisivatkin politiikan työllisyysvaikutusten ansiosta, työllisyystoimien häviäjiin jää aina iso joukko, joka ei työllisty.

Annetaan tiedon ohjata sotu-uudistusta

Sosiaaliturvan uudistamiseksi löytyy kattavasti tietoa. Mutta kuka sitä käyttää ja miten? Oikealla tiedolla voidaan estää virheet ja automatisoida osa palveluista.

Sosiaaliturvan uudistuksella tavoitellaan hyvinvoinnin lisääntymistä. Tavoitteita koskevassa keskustelussa mainitaan myös työllisyysasteen nousu, köyhyyden poisto ja julkisen talouden kestävyys.

Kansakunnalle kysymys on iso, sillä sosiaaliturvaan käytetään vuosittain noin 70 mrd. euroa. Kelan osuus on tästä noin viidennes. Uudistustarve näyttää keskittyvän erityisesti Kelan maksamiin etuuksiin.

Kelan etuuksien valikoima on vaurauden lisääntyessä laajentunut. Nyt etuuksia pitäisi karsia tai yksinkertaistaa, jotta hakijan elämä ei olisi enää niin monimutkaista ja työnteko olisi taloudellisesti nykyistä kannustavampaa.

Entä jos uudistuksen jälkeen joku putoaa Kelan etuuksien ulkopuolelle? Entä jos joku saa vähemmän kuin ennen? Potentiaaliset häviäjät ja voittajat saadaan kyllä selville ennen uudistustakin.

Tiedot Kelan maksamista etuuksista ovat kattavat. Tietoa löytyy siitä, kuka etuuksia käyttää, kuka niitä hakee ja kuinka paljon niitä myönnetään. Emme siis joudu uudistamaan hämärän peitossa.

Tieto etuuksien rinnakkaiskäytöstä saadaan ajantasaisesti Kelan tietovarastosta. Esimerkiksi toimeentulotuen saajista tiedämme, kuinka moni on saanut samaan aikaan asumistukea tai työmarkkinatukea.

Mutta uskotaanko yleisesti tilastoa, tutkimusta vai käytännön kokemusta? Lehtien palstoilla esiintyvät usein kokemusasiantuntijat. Kelan asiakas saattaa toivoa uudistukselta helppoa asiointia, enemmän rahaa elämiseen, työpaikkaakin. Lobbaja taas voi valikoida tietomassasta vain omia eturyhmiään palvelevaa tietoa.

Eurostatin tilaston mukaan työttömän riski ajautua köyhyyteen on kuitenkin Suomessa Euroopan matalin. On tärkeää sekä kuunnella jokaisen asiakkaan kokemusta että pitää mielessä suuri kuva.

On myös syytä miettiä, onko sosiaaliturvaetuuksien laaja valikoima ongelma? Vai onko siitä tullut ongelma, koska etuuksien hakeminen on joskus vaikeaa, työlästä ja monimutkaista?

Koska sosiaaliturvamme on pääosin tarveperusteinen, haasteena on tarpeen määrittely. Se voi myös aiheuttaa viiveitä etuuksien saamisessa. Tiedon saaminen ajantasaisesta tulorekisteristä helpottaa jo tilannetta.

Sosiaaliturvaa uudistettaessa ei pidä jättää yhtään kiveä kääntämättä. Jospa jatkossa robotti louhisi tietomassan uumenista automaattisesti tiedon, jota tarvitaan tilanteeseen sopivan sosiaaliturvan ja palvelun räätälöimiseen.

Hennamari Mikkola

tieto- ja viestintäryhmän päällikkö, Kela

Vähävaraisempia perheitä autettiin, eikä siihen kiinnitetty erityistä huomiota, muistelee Pekka Sauri (kuvassa 6-vuotiaana).

Sopasta sushiin – näin Suomi vaurastui

Aloitin kansakoulun Hämeenlinnassa syksyllä 1961. Silloin oli kulunut vasta 16 vuotta toisen maailmansodan päättymisestä.

Puutetta oli vielä paljon, ja luokallani oli aliravittuja lapsia. Pari luokkatoveriani sai kunnalta kerma-annoksen. Syksyisin kunta hankki vähävaraisille koululaisille tukevia kenkiä, jotka sopivat ympärivuotiseen käyttöön.

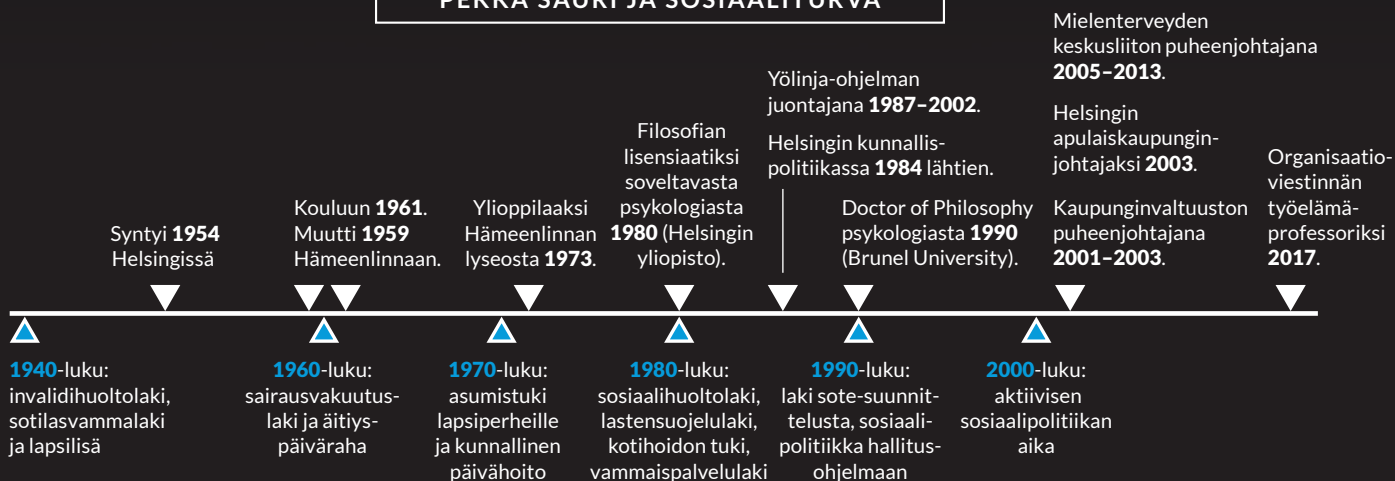
Meiltä kysyttiin kouluvuoden aluksi, kuka tarvitsee kunnan kengät. Minä viittasin, kun kerran kenkiä oli jaossa.

Vasta jälkepäin ymmärsin, miksi opettaja kuiskasi minulle: ”Pekka, sinä et tarvitse kenkiä.” Perheeni oli keskiluokkainen, eikä meillä tarvinnut koskaan puhua rahasta.

Nyt vähän kummastelen, kun nuorimman tyttäreni ikätoverit käyvät koulun ruokatunnilla sushiravintolassa. Meillä oli koulussa ruoaksi lihakeittoa, jonka pääaines oli peruna. Suomen vaurastumisen vauhti on ollut nopea. [T](#)

Pekka Sauri
työelämäprofessori ja entinen
Helsingin apulaiskaupunginjohtaja

PEKKA SAURI JA SOSIAALITURVA

”Onko etuuksien
suuri määrä
ongelma? Vai onko
siitä tullut ongelma,
koska etuuksien
hakeminen voi olla
vaikeaa, työlästä ja
monimutkaista?”

Hennamari Mikkola, tutkimusprofessori, Kela, s. 34
@mikkolahm

Kela|Fpa[®]

www.sosiaalivakuutus.fi | Julkaisija Kansaneläkelaitos, PL 450, 00056 Kela | Puhelinvaihe 020 634 11 | Sähköposti sosiaalivakuutus@kela.fi | www.kela.fi | www.kela.fi/viestinta | Kaikki Kelan yhteystiedot www.kela.fi/yhteystiedot | Alla kontaktuppgifter till Fpa www.fpa.fi/kontaktaoss | Puhelinpalvelu asiakkaille – kaikki palvelunumerot: www.kela.fi/palvelunumerot